

KRIŽ NA GORI

GLASILO KATOLIŠKE SLOVENSKE MLADINE

III

6-7. *Ānima: O katoliški aktivnosti | Pino: O telesni kulturi | F. Č.: Bog, religija in kultura | F—i.: Tone Kralj v Strugah | Dr. P. Roman L. Tominec O. F. M.: Dve imeni — ena misel | Božo Vodusek: Etika in politična miselnost Slovencev | Joško Lampret: Od Biervillea — Panevrole — v novo vojno | E. Kocbek: Rifem | Pril. „Stražni ognji“*

1926-1927

Odgovorni urednik za „Križ na gori“ in za „Stražne ognje“: Ant. Vodnik
Izdajatelj: Maks Miklavčič.

Za Jugoslovansko tiskarno odgovoren: Karel Čeč.

Uredništvo „Križa na gori“: Ljubljana, Akademski dom, Miklošičeva c. 5.

Uredništvo „Stražnih ognjev“:
Maribor, Glavni trg 7, in Ljubljana, Akademski dom, Miklošičeva c. 5.

Za pridobivanje novih naročnikov razpisujemo sledeče nagrade:

1. za enega novega naročnika: A. Vodnik, Žalostne roke;
2. za dva: Anton Vodnik, Vigilije in nagrado pod 1;
3. za tri: Almanah kat. dijaštva in nagradi pod 1 in 2;
4. za pet: Sveto pismo nove zaveze in nagrade pod 1—3;
5. za deset: Pretnarjev in Kotnikov slovar in nagrade pod 1—4, ali Slovenski biografski leksikon I. II. in nagrade pod 1—4.

Naročnina znaša letno 40 Din, za Italijo 22 lir, za ostale države 4'50 švicarskih frankov, za dijake znaša za vse države 30 Din.

Dijaki pa tudi drugi naročniki morejo naročnino plačevati tudi v obrokih po 15 ali 10 Din. Na skupne naslove „Križa na gori“ ne pošiljamo.

Pri plačevanju naročnine prosimo naročnike, da se poslužujejo v Jugoslaviji edinole čekovnih položnic „Križa na gori“ št. 12.108, v Italiji pa položnic „Katoliških misijonov“ št. 11/1670 čekovnega zavoda v Trstu. Na drug način denarja **ne** pošiljajte! Če nimate položnice, pišite dopisnico po položnico.

Ob spremembah bivališča nam takoj javite natančno stari in novi naslov.

Uprava „Križa na gori“ in „Stražnih ognjev“ je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5.

Tej številki smo priložili položnice vsem tistim cenj. naročnikom, ki še niso poravnali celotne naročnine.

Priloga št. 22. VII. 1947/6127

KRIŽ NA GORI

GLASILO KATOLIŠKE SLOVENSKE MLADINE

Letnik III

1926/27

Štev. 6—7

Ānima

O katoliški aktivnosti

Mladina je svež vihar iz zemlje proti nebu. Kadar se zave svojega močnega obsega, stopi v trenutku nad svojo okolico in daleč naprej od vsakdanjih ljudi. Vedno ima namreč toliko svetega poguma, da uravna svoje hotenje po svojem bistvu. V svojih temeljih je namreč motorična, dinamična, stvariteljska, čuvstvena. Vse te lastnosti poženo cvet, ki daje s svojim pristinim vonjem zadostno rast človeštvu. Mladina je čudež zemlje. Vedno zeleneč otok sredi vode, senčna oaza v puščavi. Marsikaj loči vsakokratno mladino od povprečne ostale človeške duševnosti, najbolj pa duh borbenosti. To moč potegne nase Kristus.

Kristusova blagovest je svež vihar iz neba proti zemlji.

Ta najlepši in najresničnejši izraz človeških religij ni samo čisto jezero božjega razodetja, marveč je junaštvo: preroditi svet, dati mu pomladi in mladosti. Zato je mlada borbenost najsijajnejše zajeta v večnosveže nagibe katoličanstva. Zato se vedno tako strastno iščeta Kristus in mladost. Zato se iz njunega objema rodi silna aktivnost.

Barometer katoliške aktivnosti je danes silno padel. Pada že skozi stoletja, čeravno ga umetno dvigajo. Večnostne vode so se nekam čudno umirile, iz njihove naravne tišine vstajajo megle, izpuhtevajo dušljivi plini. Strupeno in lenobno ozračje ne pozna več solnca in razvežejo se pešči, ki so ustvarjene za borbo. Kristusova blagovest, ki je zapihala ob vsaki taki človeški depresiji kakor svež veter, je nemočna, ker so slabi njegovi nosilci. Pri nas živita danes dva katolicizma: na zunaj politični, ki zakoleba v relativnost, in apologetični v organizacijah, ki se izgublja sicer v sijajnih, toda brezplodnih dokazih in v goli obrambi.

V teh dveh oblikah se izživlja današnji katolik. Pravega, fundamentalnega, v duši doživljajočega katoličanstva pa je izredno malo. V njem ni duha katakomb. Ni treba ponavljanja zgodovinskih dob v svrhu preorenja človekovega, pač pa je nujna potreba, da preizkusimo človeka

v viharju. Kdo je danes nosilec katolicizma? Človek okostenele umirjenosti, človek tradicije in enakomernega življenja, človek vsakdanjih skrbi, poln površnega materializma, ki mu noben potres ni razgibal vsakdanje duše. Nosilci katolicizma so posedujoči sloji, ki jim je posest zavarovana v strpljivosti Cerkve. Zato ni borbenosti v Cerkvi, ker ni našla poti med sužnje današnjih dni. Suženj, ki krvavi, je močan in mlad. Zato vstaja nad nami bridko maščevanje proletarijata. Cerkev je izgubila svojo hrbtenico, kajti plitvo in vsakdanje meščansko katolištvo ne bo prineslo utehe razbičanim telesom in razgibanim dušam. Kaj so blesteči konvertiti proti milijonskim masam, ki jih odvrča morda srednjeveška podoba katolištva? Ko bi se usmerilo in zajelo religiozno čuvstvo rajši v preprostost in elementarnost kakor v aristokratsko, pasivno estetično uživanje, bi ostal katolicizem kljub preganjanju sam sebi zvest, ker bi rastel organsko iz svojega živega temelja.

Danes je vse kulturno življenje katoličanov nejasno, nesistematično, brez nujne logične rasti in zato popolnoma pasivno, kar pa hoče v nujen izraz hotenja in elementarnega teženja, je prepleteno s tisočnimi relativnimi »vzgojnimi« vplivi, da klone večno seme pod kupom razmetanih in križajočih se načrtov in umre.

Če se potem zgodi, da ječi religija v sponah politične premoči in ne more na dan, če se njena skrita vitalna vrednost v blazirani javnosti več ne upošteva, če so zaprti vsi prehodi iz zasebnega življenja v javno, takrat pride katolicizem ob vsako možnost razvoja in vplivanja na javno življenje. Nagibov za resnične katolike je premalo; zato postanejo sami v sebi preslabi, da bi zasedli bojna mesta in važne točke, kjer kaže in razvija moderni človek svojo ustvarjalno silo. Zato se pokažejo nujne posledice: katolicizem se mora zapreti v svoje cerkve, čuvati večno luč, da ne ugasne, in mežnariti po raznih društvih, ki so mrtva telesa z navideznim življenjem. Ni več živega stika z življenjem, ki je edino zanj poslano razodetje božje. Kadar se daleč proč od ugnetajoče se materije izkristalizira iz pasivnega katolicizma golo religiozno čuvstvo, se rodi zanj obenem tragos. Kakor se namreč prosvetna kultura poplitvi in oledeni, kadar se loči od žive vode v globini in od toplote vere, tako se tudi versko življenje v splošnosti ne more razviti, če se odtegne kulturi in se ne udejstvuje sredi življenskega toka.

Mladost se tega zaveda.

Zato pade na nas težka odgovornost.

Zato ven iz bibliotek, ven iz zaprašenih šolskih sob, ven iz društev, ven iz samostanov, ven med žive ljudi, da bomo napeljali v svet strugo silne aktivnosti, odstrli solnce, razvejali svoje krike kakor seme, vdihavali materiji dušo in poveličevali organsko rast. Kajti dobro se zavedamo, da so ravno nosilci katolicizma v preteklih stoletjih največ zakrivili na splošnem kulturnem polomu evropskega človeka.

Ni namreč prepovedano katoliku priznavati in v polnem obsegu afirmirati življenja, ki je pred njim razgrnjeno. Ni namreč nezmislno in protivno večnostni tendenci poudarjati in privzemati človeško kulturo, znanost in umetnost. Zato nas je postavil Bog v čas in prostor, da ju ne izbegavamo, marveč ustvarjamo vrednote, ki so vredne večnega plačila.

To je junaštvo katoliške mladine: koreniniti v misteriju, ki je nadnaraven, ki ga torej nikdo drug ne doume kakor verujoči in vendar vzljubiti zemljo, ki na njej rastemo, ter najti gradeče mostove občestva v tuja, ledena srca.

Pino

O telesni kulturi

Človek je ustvarjen iz ile in duha božjega. Dvojno in eno. In zanimivo je to, da ni že eno enota, šele dvojno. V naslednjem boni skušal utemeljiti zahtevo po telesni kulturi in pokazati, da ji gre to ime v celi meri. Telesna kultura je sestavni del vsake resnične kulture.

Pri živih organizmih govorimo o življenju. Pri človeku velja duša za oživljajočo silo. Ali res? V najprimitivnejših individuih v živalstvu že vidimo visoko razvito življenje, a ne govorimo še o duši. In tudi v embrijonalnem človeku je že življenje. Nasprotno pa ima človek še vedno dušo, ko v njem ni več telesnega življenja. Ali vedno govorimo, da je materija mrtva. Odkod torej vse ono življenje v stanicah? Ustvariti si moramo torej nov pojem za to primarno in primitivno živalsko-rastlinsko življenje. Neko novo dušo, ki daje in vodi zgolj telesno življenje. Biološka duša. Ta je lastna vsem organizmom od enostaničnic do človeka. Je velika skrivnost življenja biološka duša. Ne poznamo odnosa med njo in mrtvo materijo. Samo to vemo, da je rezultanta te relacije življenje, ki se odraža in izživlja samo v telesu. To primitivno življenje poteka nujno po izzivanjih biološke duše. Vsakemu njenemu utripu že odgovarja utrip telesa. Prav za prav je vse eno in isto, ker si samo teoretsko predstavljamo proces deljen. Ta biološka duša izziva v telesu vedno gibanje. Zakaj ravno tako je tajna; ali v vsem stvarstvu, v ustroju atoma in vseмира so isti zakoni. Telo mora biti v vednem gibanju. Razumeli bomo to, če se spomnimo na razvoj človeka iz embrijona naprej. Ali samo na človeka-otroka. Ali ne poteka tukaj življenje kar samo iz sebe, iz neke notranje nujnosti? Vsi gíbi, vse kretnje nastanejo po nekem notranjem izzivanju h gibanju. Ta imperatív pa ne pride iz zavestnosti, iz osebnostne duše. Otrok mora brcati, jokati, se zvijati, grabiti z ročicami okrog sebe

in tako naprej. Mora. Ali pa se še spominjaš, zakaj si moral včasih zapustiti svojo sobo, uiti z doma in jo mahnuti v gozd kar preko travnikov? Moral si preskočiti vsak jarek, teči po vsakem klancu navzdol, pobrati vsak kamen in ga vreči čez potok. Nikdar morda še nisi koga videl, ki bi se obnašal kot ti, tudi nisi imel namena zadeti koga s kamenjem, tudi teči ti ne bi bilo treba in vendar je moralo biti vse tako kot je bilo, sicer bi bil prikrajšan v nečem in nič ti ne bi moglo tega nadomestiti. In še vse polno primerov je, ko ne razumemo svojega ravnanja, zakaj in odkod? Nočemo jih tu navajati. Hoteli smo samo konstatirati, da eksistira neka biološka duša tudi v človeku. Kajti preden smo sploh odkrili gibanje, ritem v človeku, je ta, jasno, že eksistiral. Preko razuma in volje. Naš duh šele odkriva te zakone. (Ne smemo pa zamenjati utripov biološke duše s čuvstvom. Sicer je čuvstvo lahko tudi izraz biološke duše, ali ne vedno.) In vendar ni hotela poznati dosedanja vzgoja teh primarnih znakov življenja in šla preko njih s stavkom; intelekt edini vodi telo. Telo pa moremo razumeti le tako; materija plus biološka duša.

Pa je v človeku tudi duša. Osebnostna, božja duša. V njej so vsi zakoni duha in vesti. Ona predstavlja človeka. Ali vendar duša še ni človek. Šele kadar prebiva v telesu. Telo je torej dom in ozadje velike duše. Ali ne tako, da nima telo pri tem nobenega deleža in da samo sploh ne more živeti. Ne tako, da so nespametne in neutemeljene telesne zahteve. Dosedanji vzgoji so bili utripi biološke duše nerazumljivi, nepotrebni. Zato se sploh ni ozirala nanje ter jih registrirala med izrodke in nebogljenost. S tem pa je bila razbita posoda in prst raztresena. Nič več ni listnega zelenila. Listje moramo umetno barvati. Zato ni več desetletnim do igre in mladcem dvajsetih let se zdi življenje dolgočasno. Petdesetletnim ne funkcionira več živčni sistem. Pa iščemo po vzrokih. Mnogo jih je. Ali na najvažnejšega pozabimo skoro vedno: ker se to mlado življenje ne razvija svobodno. Ure in ure mora presedeti ljudsko-šolski otrok v šoli. Pomislite, sedemletno živo srebro, pa mora držati roki na klopi in mora sedeti na mestu. Ko bi vendar tako rad podregal svojega malega prijatelja v klopi in bi se rada igrala mance. Kadar pa gredo na šolski izprehod, potem pa lepo v vrsti, v parih ravno po cesti naprej. In vendar še nisem videl otroka, ki ne bi rajši zavil malo v desno, med travnik, potem spet v čisto nasprotno smer. Potekel malo za onim metuljem, potem podrezal s travico murnčka, se plazil po vseh štirih po tleh, postavljaj kozolce in tako naprej. Kakšen otrok je pedagogom ideal? Miren, priden, poslušen, ki hodi rad v šolo in to naravnost od doma, brez ovinkov in stranskih poti. In zanimivo, nobeden zdrav otrok ne odgovarja niti približno temu tipu. Poudarjam zdrav otrok. In kako naj bo zdrav otrok tak, ko pa se upira temu sedenju, temu filozofskemu miru in negibanju najprimernejše v njem. Resnična vzgoja mora znati najti tukaj pot med enim in drugim. Sicer je le dresura. Iz svobodnega otroka dobimo »samostojnega, svobodoljubnega, za življenje sposobnega moža«. Ne govorimo tukaj toliko s stališča higijene, temveč hočemo pokazati na

ono ubijanje življenjskega razpoloženja. Že v začetku smo govorili o zahtevah telesa, o gibanju, ki je skrivnost življenja sploh. To primitivno življenje se mora izživljati. Če ga pa hočemo udušiti kot nekaj nerazumljivega in nespametnega, zatremo s tem najprimitivnejše v organizmu. Nujno mora nastopiti za tem degeneracija na celi črti. In moderna medicina ter psihoanaliza moreta tu mnogo povedati.

Razpravljali smo do sedaj zgolj samo o telesnosti v telesu. O biološki duši v organizmu. Toda napačno bi bilo, če bi razumeli telesno kulturo samo v tem smislu. Nikakor. Hoteli smo samo pokazati na najosnovnejšo bazo, odkoder sploh lahko naprej razvijamo. Telesna vzgoja mora zgraditi tudi most med telesnostjo in duhovnostjo. Med tema dvema svetovoma, trdijo, je prepad. Nam pa je telo tempel Duha Gospodovega. Kako bi potem moglo biti telo nekaj prokletega? (Seveda, če hočemo biti realni, bi morali na tem mestu govoriti tudi o strasteh telesa. Ali je to že tema zase, te vrstice so komaj članek.) Tako prehajamo v drugi del pojmovanja telesne kulture. Ko govorimo o poduhovljeni telesnosti. O poeziji telesa. Preko arhitekture telesa preidimo na telesne vaje same. Utripom biološke duše sledim in tekam, skačem preko jarkov, plezam na visoke smreke, prav v vrhove, vse brez pravega, zavestnega razloga. In enkrat se gotovo vprašam, čemu to? Pa, ker vidim lepoto v tej in tej kretnji, ji dam neko svetost in svoj pomen. V takih trenutkih doživlja človek najprimitivnejšo srečo. Utripu biološke duše resonira osebnotna duša. Razvoj pa gre naprej in naprej tako daleč, da sledi utripu moje duše že telo. Mojo misel, čuvstvo že spremlja gesta, cel stavek kretenj, ki si slede v ritmu gibanja. Od solnca ožgani mladec na desetmetrski deski. Pod njim vodna gladina. In naenkrat zatrepeta to telo, roki se razpnete kot bi se hoteli pripeti v modrino neba — in v drzni paraboli pade ta Ikarus vedno bolj strmo, vedno hitreje. Krasna slika. Kdor pa je že sam kedaj skakal to »lastovico«, bo vedel še kaj več. Ali pa ti poskoki, ta tek ob obrežju — kot bog Hermes. Ob takih trenutkih doživljaš sebe kot telesno bitje z božansko dušo. Vidiš lepoto v tem gibanju. In si vesel svojega telesa, ki je zgrajeno tako lepo. In si vesel svojega telesa, da ti je poslušno tako. In si vesel sebe, ker je v tebi harmonija. In spoštuješ svoje telo ter ga ne omadežuješ. Sedaj razumeš psalmista: Hvaljen Gospod, ki si mi dal prsa kot ščit močan in ramena kot bronast lok. Tu vidimo poduhovljeno telesnost. Harmonijo. Kakšno važno vlogo igra telo v liturgiji, pozabljamo. Zato so vse kretnje samo prazno gestikuliranje, brez doživljanja. Kako pa naj doživim to gesto tudi kot telesno kretnjo (kar moram, sicer ni estetska), ko so pa v meni ubili vsak smisel za telesno dinamiko. Zato so vsi pokleki, križanje, blagoslovi in pokloni tako neresnični in neprijetni. Morda celo smešni. Najpopolnejša harmonija med duhovnostjo in telesnostjo pa je gotovo v plesu. Ko pleše pred nami plesalec-umetnik. To je poseben svet. Slišimo godbo in godbe ni. Pred nami pleše telo pa telesa ne vidimo. To je gotovo najvišja služba telesa. Kot o poglavju zase bi morali razpravljati še o telesnem ritmu. Ali v

kolikor izpopolnjujejo te vrste, naj omenimo, da je ravno telesni ritem vsled svojega primarnega izvora, baza, na kateri se gradijo skoro vsi moderni telesnovzgojni sistemi. Prav za prav ne poznamo več sistemov, samo različne šole za ritmično gimnastiko. Iz vsega navedenega razberemo, da telesne kulture ne smemo razumevati kot nekaj postranskega, manj važnega. Ne predstavljajmo si telesne kulture preveč naivno. Tisti, ki brca žogo, zato še ni telesno vzgojen in tudi nima pravice govoriti o telesni kulturi. In tudi tisti, ki hoče iskati utemeljitve telesni kulturi v higijeni telesnih vaj ni zgrabil dovolj globoko. Zdravje je akcidentalna dobrina. V duhovni kulturi tudi ni prvo materialna korist, ki jo imaš od kulture, temveč je nekaj sekundarnega. Telesna kultura je negovanje in razvijanje primarnega, telesnega prazivljenja v dosego popolnosti in harmonije v človeku. Ta telesna kultura je resnična podlaga vsaki drugi kulturi. (Tukaj je nekaj vrstic o telesni kulturi. Ali lahko vidite njeno široko in neizčrpno polje. Lahko bi govorili o telesni kulturi in zdravju, o telesni kulturi in etiki, o duševnem razvoju, o sportu, o telesni kulturi in estetiki in tako naprej. Celó v tem članku bi morali marsikje spregovoriti še mnogo jasneje ali zaenkrat dovolj.)

Moderna doba je prinesla s seboj to zahtevo po telesni kulturi. Je to nov pokret, kot kakšen drug, važen v zgodovini. Vedno bolj dobiva jasnejše obrise in več privržencev. Bati se nam pa je, da ne bi telesna kultura zašla v ekstrem: v kult telesa. In tu smo mi katoličani, da ta pokret obvarjemo pred paganstvom. Zato moramo biti sestavni element in mi tisti, ki naj mu dajemo smer. Nam bodi telesna kultura temelj, osnova za višjega, kulturnega človeka. Če pa je to, potem je sestavni del novega kulturnega programa.

F. Č.

Bog, religija in kultura

Naša doba in naše življenje zopet izrazito prinašata religiozni problem, — vprašanje religije je danes med najnujnejšimi ter zahteva od vsakega duhovnega človeka žive in pravilne rešitve. O tem religioznem problemu hočem govoriti, razpresti hočem nekaj osnovnih misli, ki naj pripomorejo k izjasnitvi položaja našega duhovnega življenja. Razpresti hočem nekaj misli, da prodrejo tja, kjer je prostor za resnične odločitve, — vsakdo naj jih vzame s sabo, v njegovi notranjosti in osebnosti morajo misli dozoreti in se obistiniti, tam se mora vsakdo sam s seboj porazgovoriti, da bo potem mogel začeti z novim živim religioznim življenjem.

Pustili smo za sabo staro kulturo in sedaj prehajamo v novo duhovno življenje. Otresli smo se nepotrebnega balasta, zavrgli smo vrednote, ki se zanje nismo mogli več ogreti, — sedaj stopamo naprej v bodočnost s trdno vero v srcu, da se bo pred nami odprl in uresničil nov svet, ki ga v taki polnosti in v takem bogastvu doslej še nismo poznali. Nič nočemo postavljati trdih norm in trdnih maksim, — kajti življenje hrani in skriva na svojem dnu neskončno možnosti in podob, — a toliko vemo, da od trenutka do trenutka raste pred našimi očmi novo duhovno kraljestvo in da vedno sigurneje gremo resničnemu življenju nasproti.

Takšna je naša vera in takšna naša smer, pokazati moramo le, kako se uvršča v današnji krogotok duhovno-kulturnega življenja. Glede naše bodočnosti so namreč možni trije nazor; prvič *Spenglerje* v kulturni pesimizem, da so se naše stvarjajoče sile in praviri našega intenzivnega življenja in stvarjanja izčrpali. Naš duhovni organizem se je izživel, dosegel je kulminacijo, in sedaj se vleče kot izsušen starec betežno skozi zgodovino. Vsak optimizem je po Spenglerju jalov, živega kulturnega življenja ne bomo več deležni. Nekoč je na našem licu in v našem srcu bil božji sijaj, — zadnji zlati ton je utihnil in se izgubil v preteklosti. Živi mrtveci tavamo v tihi, nemi lozi, osamljena in tuja je naša duša, z boleščjo in žalostjo se ozira nazaj v preteklost, a sicer krvavi v naši brezdušni in neduhovni sedanjosti. Vsak poskus, ustvariti novo duhovno življenje, je spačena pesem, ki ne more ogreti, je zvezda, ki se je utrnila nad mrtvo pokrajino.

Če je Spenglerjev nazor pesimističen, sta ostala dva optimistična, — oba verujeta v novo dobo, ki bo obudila zopet duhovno življenje. Le pota, ki vodita do tega cilja, sta pri obeh nazorih različna. En nazor namreč govori o restavraciji srednjega veka, o novem srednjem veku. V filozofiji se javlja ta tendenca v klicu, nazaj k skolastiki, k Tomažu Akvinskemu, k cerkvenim očetom. V religiji in etiki ter svetovnem nazoru se podčrtava objektivistična in socialnozajedniška, občestvena misel. Naša bodoča kultura naj bi bila zopet osredotočena okrog religioznega jedra, in sicer jedra, ki ima svojo podlago v objektivno dani tradiciji cerkve in zajednice, ki absolutno dominira nad individuumom. Bolezen naše dobe in zagata zadnjih stoletij od reformacije dalje je naš subjektivizem in individualizem, ki nas je ugonobil in ki more v celoti premagati le katolicizem s svojo objektivistično idejo cerkve. Ozdravljenje Evrope in njenih narodov vidi ta nazor v *restavraciji* onih duhovnih sil in socialnih momentov, ki so omogočali enotno kulturo srednjega veka. Seveda se danes ne moremo več povrniti v zgodovinski srednji vek; a *Berdjaev*, veliki ruski filozof sedanjosti, pravi, da bo struktura naše bodočnosti vendarle v bistvu sorodna srednjemu veku. Zato je napisal tudi knjigo o »novem srednjem veku«.

Nahajamo še *tretji* nazor, ki tudi optimistično sega v bodočnost ter našo sedanjost kuje z vsem svojim ognjem, da bo dala iz sebe dušo in moč ter premagala smrt, ki nas je doslej dan za dnem obkrožala. Ta nazor

gleda naprej, brezpogojno v premi črti naprej, nič se ne ozira v preteklost in ideja kake restavracije ji je absurd. Kajti nemogoče je, da bi se v kakršnikoli formi obnovila življenjska forma, ki je zdavnaj utonila za nami. Novo duhovno življenje bo prišlo, a prišlo bo nanovo in čisto izpočetka, vzrastlo bo iz živih tal živega življenja, — enkratno bo to življenje, nikdar ga še v prav taki obliki ni bilo v zgodovini. Zato ni upravičena filozofija, ki vidi našo slabost in napoveduje zadnje ure veliki kulturi, ki je čez nekaj desetletij ne bo več; in prav tako se ne dviga na obzorju somrak novega srednjega veka; naše duhovne in življenjske sile se obnavljajo v regeneraciji; pot, ki vodi od starosti v novo mladost, je pot nove renesanse; naše izobrazbeno delo pa se steka okrog novih idealov novega humanizma, recimo še, do socialnega humanizma.

Očrtal sem to kulturno ozadje, da bomo jasno videli, kje stojimo, in da ne bo nobenega nesporazuma. Čutim potrebo, da odločno podčrtam smer, ki se mi zdi edino pravilna, ker od tega zavisi celotna usmeritev in obnova našega duhovnega življenja.

Jaz mislim, da ne prva in ne druga očrtana smer ne vodi naprej in ni pozitivna, v poštev pride samo ideja nove renesanse. Da Spenglerjev nazor ne more veljati, je za pozitivno religioznega človeka jasno, — zlasti še, če ve, da eksistira »mladinsko gibanje« in mladina, ki se od povojnega ekspresionizma dviga navzgor k neke vrste hiperrealizmu. A tudi nazor restavracije je nezmisljen ter nasilje nad življenjem in duhom; ne moremo in smemo proglasiti absolutizem ene pretekle in zgodovinske faze, s tem zatremo lastni duhovni razmah celih generacij, s tem bi naravnost ubili lastno dušo, ki ima svojo vrednost sama v sebi in je nekaj čisto individualnega.

Res je, naša doba je izmučena, že od predvojne, zlasti pa od zadnjih let leži na naši duši teža, — in kaj bi se čudili, če si izmučena duša želi po varnem domu in absolutnem zatišju, in če je v svoji grozni osamljenosti, bičana od brezimnih demonov in sil usode, iskala umiritve, če se je v njenem srcu porodila mrtva in pozna ljubezen, ki jo je do poslednjega dne z vso silo hotela poklicati k življenju? Ne, ta ljubezen, ki se je rodila iz pomanjkanja in onemoglosti, in ki jo je ustvarilo hotenje ter zavestno stremljenje, je bila mrtvorojena. Le ona, ki prihaja od Boga, živi.

Ljudje so se zatekli in skrili v lepo in stilapolno stavbo in »ohišje«, zlasti v cerkvi so našli svoj dom, in mirno so se odpočili od revščine, velega hrepenenja in dolge smrti. A tak počitek je bil le začasen, bilo je, kot da bi se ljudje »ob potresu zatekli v ono hišo, ki je najdalje kljubovala viharjem časa in bila najbolj trdna napram zemeljskim tresljajem« (Scheler), a niso se vprašali, je-li to pravilno in resnično. Bilo je potrebno, potrebno za življenje in prvi obstanek; če pa je za to razburjeno ljubeznijo, za tem medlim hrepenenjem in to pesmijo brez resonanse ter za tem nepretrpetim trpljenjem tičala živa, absolutno veljavna molitev, o tem

bi mogli dvomiti. Cela akcija je imela le svojo historično in efemerno, a ne brezčasno vrednost.

Nič nočemo soditi, da ne bomo krivični sodniki, in še manj hočemo tangirati večnoveljavno substanco in nadčasovno eksistenco cerkve. Božje kraljestvo je bilo med nami vsekdar, torej tudi zadnja leta in desetletja. Če je bilo zakopano pod našo civilizacijo ali potlačeno po naših sebičnih instinktih, nas to ne zanima in nočemo o tem dalje ugibati. Potrebno pa se mi zdi, da se zavarujemo proti neki nevarnosti. To povračanje k staremu, ta restavracija preteklih dob, to časovno — povzročeno in deloma manj vredno življenje se ne sme prevzeti, ne sme se postaviti absolutnim, ne more zahtevati od nas priznanja in končne pritrditve. Moje globoko prepričanje je, da se ne smemo odločiti za pogled nazaj, da moramo temveč pogumno stopiti naprej. Naše življenje in predvsem njegov temelj: naše religiozno življenje se mora in more obnoviti le v novi renesansi in ne v restavraciji.

Verujemo v novo življenje in to novo življenje ni obrnjeno v zemljo in svet, bistveno in v temeljih je navezано na transcendentni kozmos, organi naše duše so obrnjeni proti Bogu in pripravljeni, da sprejmejo njegova naročila. To naše življenje je v substanci okrnjeno, zlomljeno in ponižano tava od rojstva do smrti, če nima izpolnitve v Bogu, če se ne dvigne v živi govorici do Boga.

Da, naše duhovno življenje je zopet prosto in svobodno, zopet je prostor v njem za Boga in religijo, — a pot do tega mora biti jasna, prijeti se moramo za srce in izprašati vest, kako in kam; odkritosrčno moramo pogledati v bodočnost in si ustvariti fundament, na katerem bo zgrajeno naše resnično religiozno življenje. Zato hočem poskusiti, da orišem glavne črte te nove renesance ter izgradim ogrodje, ki naj nosi in drži našo religijo. Iz tega bodo sledile tudi praktične smernice. Orisati hočem ideal, ki naj bi bil naši dobi adekvaten ter izraz res duhovnega življenja.

V dveh osnovnih oblikah nastopa religija in religiozno bistvo v človeški zgodovini¹, v neki objektivni in neki subjektivni formi. Bog, istinitost in dejstva, ki se tičejo odrešenja, kultus in liturgija, pravno-mistična institucija cerkve, to so svet na eni strani. Na drugem koncu pa se nahaja posamezni religiozni individui, ki ta svet sprejema, se njemu pasivno prepušča, ali ga iz svoje notranje stvarjajoče sile doživlja, pretvarja; nesebično se mu vda ali pa išče le svoje lastno odrešenje. Na enem koncu stoji objektiviteta religioznih in cerkvenih dejstev, svet, ki je zgrajen po svojih lastnih zakonih, motiviran po svoji lastni logiki in v sebi zaključen, ki je po svojem zmislu in po svoji vrednosti čisto neodvisen od individua; le-ta ga mora sprejeti, le ozreti se mora v ta svet. Na drugem kraju pa nahajamo religijo, ki ima svoje težišče izključno v notranjem življenju, človeška psiha mora biti na prvem mestu, — vse drugo je sekun-

¹ Tako G. Simmel v svoji knjigi »Rembrandt«, München 1917, str. 141 ss.

darno. Tudi objektivne forme in norme, transcendenca in kult i imajo svojo vrednost in veljavnost le tedaj, če živo eksistirajo v duši, če jih duša more doživeti, če jih duša napolni s svojo lastno krvjo. In tudi tedaj, ko doživlja in »razumeva« dogme, sistem kulta, religiozne norme, skuša te objektivne lastnosti reducirati na »duha«, ki je te tvorbe ustvaril, išče pobožnost in religiozno doživljanje, ki je ustvarilo dotično objektivacijo, išče svetnika, ki je izrazil v svoji formulaciji svoje mistično gledanje Boga, in podobno.

Objektivizmu je dogma, kultus, cerkev glavno, — tudi Bog je realnost, ki eksistira popolnoma izven sveta; in nekaj, kar izpolnjuje naše sanje in utešuje naše hrepenenje po celoti in nečem poslednjim. »Bog je istinitost, ki obstoja pred vsemi našimi mislimi, popolnoma neodvisno od našega doživljanja in našega svetovnega nazora« (Lippert). — Drugače je s subjektivizmom. Njemu je doživetje glavno; življenje, pobarvano z mističnim osnovnim tonusom; neposredni odnos duše do Boga, odnos, ki se kot religiozen more završiti le v duši sami. Jasno je, da ta drug tip religioznosti ne izstopi iz individua; tu gre za tok življenja, za proces, ki se ne prestando vrši, za način, kako religiozni človek živi v vsaki uri svojega življenja, glavno je, da je duša tako rekoč sama v sebi »pobožna«, trajno je nekam usmerjena, karkoli gleda in dojame, vidi na neki svoj način, — v prirodi, v prijatelju, v samotni avtorefleksiji se ji odpirajo vrata na stečaj v božje kraljestvo. Iz zadnjih globin, iz poslednjega dna prijemlje svet, življenje, sebe, in v teh konkretnostih Boga. Pred dušo je star hodnik v pozabljeni ulici, je verz iz napolpozabljene, a zopet obnovljene mladosti, so pozne sanje iz noči, je šumenje drevesa in temno bogata barva ovenujoče rože, — a vse to je izraz, ali simbol, ali upodobitev njega, ki giblje svet in zvezde. Ali drugič zopet: Nevidne roke dvigajo iz tujega življenja, iz prijateljske vezi in ljubezenske sreče, iz igre otrok podoba njega, ki kraljuje večno nad vsem. Svet in njegovi predmeti so transparent najvišjega.

Taka sta osnovna tipa religioznosti. V čisti obliki ne eksistira ne eden ne drug, četudi se posamezni individui približujejo enemu izmed njiju. Prava in živa religija bo združevala oba pola, zlasti za katolika velja to. Zanj je dan objektivni svet, cerkev ga reprezentira; po svojem dogmatično-kanoničnem sistemu predstavlja celó izrazito objektivistično smer v religiji. In kolikor se danes katolicizem obnavlja, kolikor pridobiva na ugledu in vplivu, gre to predvsem na račun njegove objektivistične note. Guardini v vseh svojih spisih podčrtava to tendenco, p. Lippert prav tako, in posebno še p. Przywara; Wittig pa, ki si je usodil ubrati predvsem in izključno subjektivistično smer, je bil od ofi cielne strani zavrjen.

Čeprav torej v glavnem sprejmemo objektivistično smer, ne priznamo je v tolikšni absolutnosti, kakor je do današnjega dne silila v ospredje in kakor jo nam nekateri hočejo absolutno priporočiti. Vem, da sem enostranski, če podčrtam subjektivistično stran; vem, da se današnje du-

hovno-obnovitvene težnje predvsem zavzemajo za objektivistično, nesubjektivno zajedniško misel; vem, da je nevarno, danes prihajati kot zagovornik individualistične misli; a mislim, da je resničnejša, če upoštevamo življenje in utripanje duše, kot če bi se napačnim idealom na ljubo zakopali v abstraktno shematiko in konstruirali neki tip religioznega človeka, ki nikoli ne bi mogel živ biti.

Uverjen sem, čim dalje se ukvarjam z religioznim problemom, da je naša preteklost zgradila predvsem objektivno stavbo religije, in sicer jo je izgradila v tolikšni meri in tolikšni podrobnosti, da mora pred to ogromno stavbo, njeno brezprimerno globino in fineso v distinkcijah kloniti najgenijalnejši duh. Naša teologija ni izcizelirala le najosnovnejših problemov ter povedala o svetu, njegovem postanku in zmislu, o grehu in odrešenju, o obnovitvi in koncu sveta svojo zadnjo besedo; uglobila se je v dušo in duhovno življenje ter dogmatično fiksirala odnos med nadnaravnim in naravnim svetom, celó odnos med Bogom in dušo, spoznavanje Boga itd.²

Vse to je teologija storila, objektivni pol religije je dovedla skoro do končne popolnosti, — drugega, enakovrednega in prav tako važnega pola, namreč subjektivno-človeškega pola pa ni izgradila v zadostni meri, — in kolikor ga je izgradila na podlagi svoje stoletne prakse, ne zadostuje več naši dobi. Naloga naše sedanjosti je, da gradimo tu dalje, da gradimo znova tam, kjer doslej še ni bilo zadostnega, da zgradimo nove religiozne vzore, pokažemo na žive življenjske forme, v katerih eksistira živo religiozno življenje.

Tu je točka, odkoder postane zahteva po novi renesansi razumljiva, a tudi neoporečna. Ideja renesanse vključuje predvsem idejo nove človečnosti, živega življenja, prirodnosti. Ideja renesanse vključuje tudi do neke mere zavrnitev objektivizma. Nič ne zanikamo objektivnega pola v religiji, gledamo ga le od človeške strani, oziroma še drugače in točneje je treba formulirati ta odnos; tudi Boga gledamo mnogo konkretnije, o njem imamo konkretne pojme, živo nasičene in polne slike, ki jih doslej nismo imeli, in ki jih tudi naša dosedanja logika ne pozna. Ali imenujemo ta doživetja in te odnose neposredna, intuitivno-religiozna ali direktno izvestna spoznavanja, je sekundarno. Glavno je, da ti odnosi eksistirajo. — Torej še enkrat vprašamo, kako naj se vračamo v preteklost, kako naj restavriramo nekaj, česar preteklost sama še ni imela? Kako naj iščemo v preteklosti čustva, slutnje, hrepenenja, življenjskega čuta, celotnega duševnega stanja, ki doslej še niso eksistirali in za katerimi naša moderna tako previdno in boječe tiplje? Če nam je ta stvar pri srcu, jo moramo z vsem svojim življenjem iskati in iz že danih početkov (v umetnosti, psihologiji, filozofiji) dvigniti. — V tem zmislu hočemo sedaj subjektivno-človeško stran religije nekoliko podrobneje izkazati.

² K temu: Lippert. Die Weltanschauung des Katholizismus. Leipzig 1926.

Rekli smo, da vsebuje ideja renesanse v sebi idejo prirodnosti. Naša religija mora biti neprisiljeno naravna, podati se mora v celotni življenjski okvir, doživetja ne smejo biti shematizirana, — zakaj bi se v njih ne smel izživeti cel in ves človek? — So neke meje; kar sega do tja, je naravno, kar pade pod te meje, se nam zdi zoprno, prisiljeno, neresnično ali celo smešno. Teolog, ki mu človek že na sramežljivem pogledu bere modrost onostranstva ali ki z okorno duhovno gesto brani svoje navidezno ogrožene postojanke, je zgled za tako prekoračenje narurnosti. In prav tako doseđanji vzor katoliškega inteligenta, ki je shema, — napol teolog, napol filozof, a ne zmore ni ene lastne misli, ni skromnega intimnega doživetja; vse je prej, le človek ni.

Mislim, da je krog religije tako širok, da spada vanj tudi pogovor, s katerim se pogovarja preprosta duša v svojih vsakdanjih skrbah s svojim Bogom. In tudi spada miselnost Ivana Cankarja zadnjih petnajst let, četudi bi ne mogli vsega njegovega svetovnega nazora formulirati v zmislu oficierne teologije.

Ideja prirodnosti zahteva, da upoštevamo tudi genetični vidik. Človeška duša raste in se razvija, od otroško zasanjane in veselo srečne miselnosti gre pot preko šole navzgor, puberteta nanovo razkoplje dušo ter jo znova zgradi v novo stavbo, kasneje postane iz resnega mladeniča v realnem življenju usidran mož. Vzporedno z dušo se razvija religija. Religija ni konstantna količina, ki bi veljala za vse razvojne stopnje v enaki meri. Raste in razvija se, kakor raste in se razvija človeška duša. Otrok, ki s trepetajočo roko otipava Jezuščka v jaslicah, šolski otrok, ki s svojo pravičnico fantazijo ogrinja svetopisemske dogodke, doraščajoči otrok, ki občuduje junaške čine misijonarja Pavla, pubertetnik, ki iz svoje čuvstvene razrvanosti in disharmoničnosti išče Boga, tava v temi, ali pa ateistično-racionalistično zavrne vsako religijo, — to so nekateri najbolj grobi obrisi, ki jih najde psiholog, ki se z živim instinktom poglobi v nastajajoče življenje, in ki jih religiozna vzgoja mora poznati, če noče izgrešiti najvažnejšega — življenja. Da, človeka moramo poznati, človeško plat religije, in te ne poznamo; do včeraj je nismo poznali; zato je naše religiozno prizadevanje pri otroku, pri mladostniku, pri kmetskem fantu, pri primitivnih narodih, kjer misijonarimo, tako brezplodno, diletantsko; zato delamo nasilje duši in njenemu življenju.

Ideja renesanse vsebuje dalje še marsikaj. Rekli smo, da ne zadostuje objektivistična, neosebna religija in njeni zakladi. Objektivni simboli, liturgični predmeti (sveče, blagoslovljena voda, cerkveno zvonjenje) so često le surogat in nadomestek. Človek ima vse polno tega, kakor ima nakopičenih v svoji knjižnici toliko in toliko zakladov, — a more umreti od tega in se v samomorilni misli boriti sam s seboj, — življenje ga še vedno kliče od zunaj. Tako je tudi z religijo, biti mora osebna, živo človeška.

Duša mora nekdo prijeti za roko, ne kot da bi bila neka shema, temveč kot živo, izgubljeno kreaturo; biti ji mora sodrug, prijatelj, ljubeči;

jaz se mora odpreti drugemu jaz u, ustvariti se mora med njima zveza, da brezpogojno govori drug z drugim. Za oknom prihaja tema v sobo, a duša osrečena doživi drugo stran, — Bog jo je obiskal, oziroma srečal na poti, ko mu je šla naproti.

Da, zares, s o taka doživetja, četudi Bog pasira le za posamezen trenutek dušo. So taki trenutki, ko ga človek okusi in se duša oživi v novem življenju ter postane na zunaj prosta. Tradicionalna in okostenela vera veruje v Boga in njegove resnice, veruje vanje, kakor veruje v vsako stvar; z njimi živi, — so to oblikovani liki, ki stojе pred dušo, imajo te in te osebne lastnosti, zaznamujemo jih lahko z besedo in definiramo jih lahko metafizično, molimo v fiksnih dejanjih kulta.

A poleg tega je še drug Bog, kojega spoznanje se rodi v duši intuitivno, ki je vzvišen nad vsako formo, — brez imena je, ki ga človeški duh ne more doseči po svoji lastni moči; pred katerim ne velja človek z ničemer, — le s svojo golo, absolutno dušo. Pred njim smo krivi in obloženi z grehom, od njega prihaja odrešenje, v njem moremo biti srečni.

Taka doživetja ne pridejo vsekdar, in često hodimo dolgo okrog, ne da bi s pogledom svoje duše mogli prodreti v ta svet ter zapopasti njegov zmisel. V osamljeni in blagoslovljeni uri, »kot da je solnce že zašlo v poslednji večerni uri in vise še zadnji zlomljeni žarki na nebu,« tedaj se ob takem, počasi in pozno izginjajočem večeru prikaže nova svetloba, ki s svojim sijajem prepoji vso pokrajino: pred nami ostane svet, ves kakor je, nič se ni spremenilo, a v njem, oziroma po njem vidimo še nekaj drugega, pred nami vstane preteklost, vstane sedanost; v živih podobah, kot da bi bdeč sanjali, doumemo istinitost, okrog katere kroži naša duša. V zvezdi, v hiši, v gozdu, v svetlobi, ki se odbija v daljnem zvoniku, v senci, ki se izliva nad krajem in pokrajino, v muziki, ki šumi med drevjem, pasira Bog našo dušo, istinito jo obišče, četudi le za trenutek, in v neki distanci, da ga prav za prav ne vidmo, da le slišimo njegov oddaljujoči se korak, ki je pravkar stopil preko globoke, tihe harmonije naše duše.

Istiniti svet je ostal nespremenjen in vendar transcendirā v imaginarnost. Duša podvzame tedaj korak navzgor, — kar nosi na dnu sebe in kar moremo poiskati in najti izven sebe, recimo v svetu ali prirodi, je le simbol ali napotek k najvišjemu.

In podobno kot v neživem svetu se nam godi pri doživetju ljubezni in prijateljstva. V takih srečnih urah človek doume in razume največje skrivnosti. Ne samo, da doživimo lepoto, dobroto, dušno plemenitost; življenje se nam prikaže v neki nedoumljivi formi, odpre se nam nova istinitost. Stojimo v notranjem vrtu, kjer se nam sočlovek, drugi jaz prikaže v novem sijaju, prekvašen z novo substanco, oziroma še točneje, da se izognemo panteistični razlagi, — vez, ki nas veže z drugo dušo, nam je zagotovilo in obljuba, da nas veže še globlja vez s Stvarnikom samim.

Naj bo ljubezen karkoli, naj bo obljuba, ki ne drži svoje besede, naj bo bolezen in trpljenje, prevara, — ali naj bo izpolnitev hrepenenja ter najintimnejša posest drugega, toliko vé duša, da je dano" neko absolutno

jamstvo, nekje, ki nas ne more prevariti. Kadar ta garancija izgine in zatone iz obzorja, postane v duši tema, in čas je, da premislimo, se li izplača živeti.

In so še drugi momenti, ko duša brez vmesnih členov in posredovanja sveta in življenja prihaja k svojemu Bogu. Tedaj govori z njim in sprejema od njega.

Kaj je vsem tem doživljam skupnega? Nedvomno to, da gre za čisto individualna in konkretna doživljanja, za živo življenje. P. Przywara bi skušal tudi te slučaje racionalistično reducirati na svoj pojem analogiae entis³. Mi tega ne moremo storiti. Brezpogojno vztrajamo pri »življenju« ter trdimo, da gre tu za svojevrstna, prvobitna doživljanja, in sicer za neposredno-direktni kontakt duše z Bogom. V takem spoznavanju božjem je neki, intuitivno-religiozen faktor, ki se ne dá reducirati na racionalno-metafizično spoznavanje. To doživetje, oziroma njegova spoznavalna komponenta nosi v sebi neko neposredno izvestnost. Gre tu za pradožitja, Urerlebnis v nasprotju z vsakim Bildungserlebnisom, ozir. doživetjem objektivno danih, fiksiranih duhovnih vrednot. Gre za doživetja, ki dušo prevzamejo, često dušo prevzamejo do dna in njenih zadnjih in najfinejših odtenkov.

V ideji renesanse, ozir. človečnosti religije leži namreč tudi to, da ta doživljanja obsegajo čelga človeka, torej tudi najbolj fine in podrobne dušne odtenke. A pri tem se naša duša ne sme impresionistično razbliniti v posamezne drobce, religija mora biti jaka in močna, imeti mora neki osnovni tonus, ki spominja na Nietzscheja. Pristna mora biti, in intenzivna, — pač takó, kakor zahteva to življenjski ideal našega mladinskega gibanja.

Naj religiozni ideal izključuje celo vrsto religioznih form. So stvari, ki se jih moramo izogibati, ki danes niso aktualne in ne morejo biti aktualne. Najprej smo proti vsakemu pretiranemu tradicionalizmu, nazoru, ki skuša ohraniti čim največ od danega in zgodovinsko utemeljenega. Če hočemo ostati čim najbolj pri »človeškem«, zlasti če hočemo ustvariti novo bodočnost, se moramo najprej otresti nepotrebne in tega, kar je le zgodovinsko in časovno nastalo. Če gremo na dolgo potovanje, ne bomo s sabo nosili dosti prtljage, že celó pa ne nepotrebne balasta. Neštetokrat se je že poudarilo, da je katolicizem od porreformacije dalje, zlasti pa za časa protireformacije privzel vase dosti nečistih elementov, njegova organizacija se je iztrdila in pravno-institucionalno fiksirala; prosvetljena doba je zanesla v sholastične teološke tradicije nekoliko preveč racionalizma, devetnajsto stoletje pa precej neznanstvenega diletantizma in pozitivizma, — spomnimo le na tradicionalno apologetiko ali tudi sholastično psihologijo. Takih elementov je cela kopica, — kolikor jih ne rabimo, izbrisimo jih, tedaj bo tudi teologija svobodnejša, tudi cerkveni zakladi in objektivne forme, dogme in liturgija

³ Tako v svoji najnovejši knjigi: »Religionsphilosophie katholischer Theologie«, München 1927.

bodo prozornejši, — neposrednejše se bo ob njih vžigalo religiozno življenje. Kajti ne smemo pozabiti, da imajo tudi objektivacije religije svojo subjektivno, psihično-človeško stran. Tudi dogme in liturgija so zrastle iz življenja ter imajo svoje mistično jedro.

Dalje smo proti r e t o r s t v u, ideji »reprezentance«, ki še danes živi v cerkvi. Cerkev reprezentira Kristusa in njegovo nadzemsko kraljestvo, duhovniki s svojim poglavarjem zastopajo njegovo veličastvo. Nič čudnega torej, če leži v bistvu katolicizma neko nagibanje k reprezentanci, vnanjemu prestižu, retoriki, dostojanstvenosti. Pridigar nehote pade v ta ton.

A vendarle ta nazor ne drži tako absolutno, kot izgleda na prvi mah. Reprezentanca in retorika sta sicer vrednoti, vrednoti, ki sta naravno zakoreninjeni v človeški psihi. A vendar ne segata do dna, in res je, da se ne tičeta substance. Govorniško razburljiva, mrzla parafraza krščanstva živi od izobrazbene revščine poslušalcev; retorika računa s slaboslušnostjo in ničemurnostjo človeka. Le človeka, ki visi na vnanji formi in dostojanstvenosti jezika, more omamiti. Intimnega religioznega življenja ne more ustvariti in tangirati.

Jedro naše misli je torej, da mora religija biti izraz celega človeka, izraz celotnega življenja. Življenje in spas duše sta osrednji ideji, zato damo tudi teologiji precej s e k u n d a r n o mesto. V živi teologiji se nedvomno stekajo spekulativno-teoretične tendence z mistično prepreženim gledanjem in religioznim doživljanjem. Največji teologi preteklosti, predvsem v srednjem veku, so črpali iz živih religioznih virov. A v celoti je dogmatična teologija — zgodovinske in praktične teološke panoge nas ne zanimajo — le sistem, ki skuša vsebino religiozne tradicije(!) ali pa tudi vsebino kakega religioznega doživetja(!) pojmovno eksplicirati, sistematizirati in teoretično utemeljiti⁴. Teologija je napram religioznemu življenju v g l a v n e m logični p o s t e r i u s. Vsako religiozno življenje, vsaka religiozna zajednica stvari polagoma svoj dogmatični sistem, formulira nekatera osnovna dejstva. V vsaki religiji (ozir. v vsakem religioznem aktu) so s p o z n a v n e komponente, ki so racionalnega značaja. V toliko je teologija v najtesnejši zvezi z religioznim življenjem; in dalje ni dvoma, da teologija more indirektno poglobiti tudi religiozno doživljanje samo. A glavno je vendarle povsod n e p o s r e d n o religiozno življenje; prvo mesto gre doživetju, molitvi, in dejanju, čemur se znanost ne more približati. Zadnja instanca pri tem je vedno dejanje, je odločitev in pogum za odločitev, je konkretna pot do Boga, je živ odnos, ne pa filozofija in teologija. Duša mora živeti iz sebe ven živo življenje; vedeti mora, da mora vzeti nase odgovornost, in zaupati mora, da bo s svojim, čisto individualnim dejanjem in aktom zadela pravo.

Naš nazor vsebuje idejo neke vrste a v t o n o m i z m a religije. Religija je le v rahli zvezi s filozofijo, teologijo, teorijo sploh; pa tudi z vsako

⁴ K pojmu »dogmatičnih ved« prim. E. Rothacker, Logik u. Systematik der Geisteswissenschaften. München 1927. Str. 21 ss.

objektivno formo, etiko, pedagoško normo. Kaj mislimo s pojmom avtonomije religije, hočemo pojasniti s paralelo iz razvoja umetnosti.

Jasno je, da umetnost ni neodvisna od etike, religije, svetovnega nazora. V umetnosti so ideje, se izražajo celo norme in tendenca. Vsaka umetnina vsebuje pedagoške in izobrazbene dobrine. In tudi razne estetične norme in tipičnosti izkazuje umetnina. In vendarle je umetnina svet zase, je samosvoje področje duhovnega življenja, je kozmos, ki je sam v sebi zaključen, je tako samobiten izraz človeškega življenja in hrepenenja, da mu ne pridemu blizu z nobenim izmed naštetih meril. Umetnost je na neki način avtonomna, v njej se izraža neka osnovna kategorija človeškega duha, ki je prvotna in se ne dá reducirati na druge elemente.

Ivana Cankarja smo merili z različnimi filozofskimi, ideološkimi in estetičnimi shemami. Ivan Cankar se je boril vse svoje življenje za brezpogojno priznanje umetnosti same. Cankar ni bil *l'art pour l'artist*, a umetnost je po njegovem absolutno eksistirala, — brez priveskov in neživljenjskih pritisklin. Ne duhoven in nekulturnen je danes poskus restavrirati estetske nazore naše predvojne umetniške kritike. Cankarja danes že lahko kritiziramo in ga celo moramo kritizirati, a kritika se danes mora izvršiti v okviru čisto druge ravnine in smeri. Nivô našega duhovnega življenja se je premaknil.

Nekaj podobnega velja tudi za religijo. Tudi religiozno življenje je nekaj prvobitnega, je izraz neke osnovne smeri človeške psihe, ki je ne moremo identificirati ne z racionalistično metafiziko, ne z znanstveno miselnostjo, ne z dogmatičnim razglabljanjem, ne z etiko, sploh ne s pedagoškimi ideologijami. Religiozno življenje je na neki način avtonomno, — četudi je težko to avtonomijo precizirati in definirati. Religiozno življenje kroži okrog lastnega središča, samo v sebi ima zadostno oporo, motivirano je po svoji logiki, določeno je po svojih vzrokih. V religiji se izživlja bistven kos človeškega življenja, tak kos življenja, ki ima sam v sebi svojo utemeljitev in eksistenčno pravico, ki se lahko hrani sam iz svojih lastnih energij in življenjskih virov. Najčistejše je religiozno življenje tam, kjer ne rabi tujih bergel, kjer raste iz svoje notranje moči in rodi one čudežne sadove, da ob njih obstrmi duša ter absolutno klone pred najglobljim.

Da, obuditi nam je treba novo religiozno življenje, pridobivati moramo duše za religiozne vrednote, tavajočim in zaslepljenim očem moramo odpreti pogled na božji svet, obuditi moramo zmisel za religijo in dušno življenje vobče, na zunaj moramo biti tolerantni, priznati moramo brata, ki išče zadnje resnice, četudi se zaenkrat opoteka; vse zavisi od živega bista in substance. Ustvariti moramo nov tip človeka, morda v eč takih tipov, realizirati moramo življenjsko formo, ki bo nova in resnična. Ali ni čudno, da se je ob vsej bogati tradiciji katolicizma v zadnjih desetletjih vžgalo tako malo iskrenega religioznega življenja?

Zdi se, da živimo v dobi, ko je treba predvsem poudariti subjektivno — življenjsko — človeško stran religije. Ustvariti moramo najprej svoje življenje, svojim religioznim aktom moramo dati najprej novo vsebino

— potem bo tudi iz tega novega življenja lahko črpala nova teologija. Tako bo tudi teologija dobila nov dotok duhovnih sil, zopet bo lahko gradila naprej, kajti črpala bo iz neposrednega vira, iz življenja samega, ne pa iz teoretičnih in zapisanih tradicij. Zato tudi ne smemo našega bodočega religioznega življenja preveč obtežiti z dosedanjo tradicijo. Naše bodoče religiozno življenje naj bo po možnosti enostavno, samosvoje in — avtonomno. Ne hodimo v življenje po ovinkih, rajši stopimo in medias res in poglejmo resničnemu življenju v oči, direktno, brez izbegavanja.

F—i.

Tone Kralj v Strugah

Od 1. aprila do 3. maja t. l. je slikal struško cerkev na Dolenjskem Tone Kralj. V prezbiteriju je naslikal štiri Evangeliste, v ladji prizore iz življenja cerkvenega patrona sv. Avguština, nad korom angele. Slike so opisane in formalno analizirane na čim jasnejši način v julijski »Mladiki«. O njih je poročal v 112. številki letošnjega »Slovenca« tudi gosp. Presetnik. Zato na tem mestu opis ni potreben in hočemo osvetliti le njihov socialni, estetski in religiozni pomen. Nekoliko polemičen ton članka ni mišljen kot očitek; je le odkrita beseda

Danes moderna umetnost ni več predmet tolikega zabavljanja kot v početkih ob svojem nastopu, ko je vsakdo mislil, da lahko kratkoma odkloni, kar ni bilo več zajemljivo z njegovo kapaciteto. Ne le, da so skoraj prenehali čisto nepoklicani pamfletisti s svojim samozavestnim, sarkastičnim smešenjem po listih, tudi v privatnih pogovorih naletiš kvečjemu še na skepso. Kljub temu, da so vse oficijelne organizacije in korporacije nastopale in se borile proti modernizmu v umetnosti, je vendar na neorganizirani, pozitivni, delujoči strani zmagal čimdalje bolj očita. Kar je naletelo pri nas pred štirimi leti še na absolutno prepoved, se je zdaj uresničilo. Takrat je bil namreč zagotovljen denar, dana je bila dobra volja vernikov - rojakov, le najvišjega potrdila ni bilo moč dobiti za poslikanje dobrepoljske cerkve, kar naj bi skupno izvršila brata Kralja. Dobrepoljska cerkev je ostala neposlikana, neumetnosten spomenik ne naše umetnostne kulture, temveč popolne pasivnosti onih krogov, ki odločajo o umetnostnem konzumu. Po tem so bili storjeni iz privatne iniciative najprej bolj plahi koraki; osmelil se je horjulski Nastran poklicati v svojo faro Plečnika in starejšega Kralja in niti en vernik ni odpadel; za njim je naročil hinjski Porenta oltar pri Francetu Kralju; Tone Kralj je šel slikat cerkev v zasedeno ozemlje; iz lastne iniciative so zidali ljubljanski frančiškani v Šiški in Baša v Bogojini. Ne vem, komu v naši

kulturni zgodovini bi primerjali te može, najrajši Bonomu ali Cojzu. To so bili seveda le drobci, poleg tega je bilo kupljenih na tisoče kipov Srca Jezusovega za drag denar iz slabih tovarn, poslikanih mnogo cerkva in kapel v mrtvem slogu davnih časov. Zgodili so se slučaji kot v Žireh, kjer so na naravnost pozivali ljudi, naj hitro pobero iz stare, umetnostno pomembne baročne cerkve vse, kar morejo rabiti, da bi čimprej izginil vsak spomin na staro cerkev, katero sedaj baš prezidavajo v parno žago; postavili pa so namesto stare novo, iz »raznih slogov« obstoječo cerkev. V istem času se je izvršila zadeva z magdalensko cerkvijo v Mariboru poleg neštetihi manj znanihi nabavi in zidavi, ki so zadovoljevale nič drugega kot edino liturgične potrebe in za dalj časa onemogočile nabavo in zidavo drugih, ki bi zadovoljevale še estetske in religiozne potrebe. V obrambo naročnikov si slišal vedno iste fraze, da cerkev ni zato tukaj, da bi se na njej preizkušali histerični naporii blaznih modernistov in kjer je bilo malo manj domišljavosti, da je moderna umetnost vse hvale vredna, toda ni za ljudi, za maso. O prvem ugovoru je umetnostna zgodovina že odločila, o drugem so odločila umetnostna dejanja sama, najbolj pač to zadnje Kraljevo delo, ki je gotovo najpomembnejše umetnostno - vzgojno delo za dolga desetletja nazaj in naprej. Mislim namreč, da arhitektura ne poseže tako globoko v dušo mase kot slikarstvo in zato ta trditev ne bo pretirana. Umetnostno - vzgojen ali umetnostno-socialen pomen te umetnine gotovo presega njen zgolj umetnosten, stilen pomen. To delo ne predstavlja v slikarjevem razvoju kake važne točke; stilistične značilnosti teh slik so zaznatne tudi na prejšnjih Tonetovih delih že, ki so si priborila sloves doma in drugod — vsaj ta očitek s tem odpade, da bi bil poskus izvršen na cerkvi.

Toda to je prvo veliko slikarsko delo v naši ožji domovini, delo, ki ni postavljeno v en kot cerkve, kjer lahko stoji deset- in stoletja skoraj neopaženo od vernikov, temveč objema vso obširno cerkev, in to farno, kjer je nedeljo na nedeljo, dan na dan, zbrana množica kristjanov, ki jim je ta slikarija estetska šola in pot v onostranost.

Okoliščine, pod katerimi je to delo nastalo, niso posebno zanimive, niti zapletene in so le rezultat moči, ki jo moderna umetnost danes že ima. To faro vodi župnik Andrej Orehek in njegov delež na tem delu je tolik, da ga treba omeniti. Prej je bil kaplan v Dobropoljah in je poučeval Kralja v krščanskem nauku. Spoznal je v fantoma njun talent — to je bilo v vseh biografijah tako — in Francetu je dal že takrat portretirati svojega očeta. Z zanimanjem je sledil njuni umetniški poti in borbi, zavedajoč se, da zasleduje dobro stvar in ob prvi priliki, je sklenil, bo tudi on posegel v to borbo. Vedel je, da je potreben energičen korak; ra tak sprejem, kakršen je v resnici bil, ni bil pripravljen. Računal je z večjim odporom, da bo imel več dela z zagovorom svojega dejanja. Zato ni zbiral pri ljudeh prispevkov, temveč prevzel i finančni riziko — on, župnik na revni fari. Tone Kralj je napravil načrte in jih predložil v potrditev. Ta stvar ni bila lahka. Dr. Stele ima le posvetovalen glas,

odločujoči glas je bil negotov. Kompromisov umetnik ne pozna, prilagodi se lahko le toliko, da njegova umetnost pri tem ne trpi, t. j. lahko popusti v snovi, v vsebini in formi popustiti ne sme. Kralj se je držal moč zato in ne v svojo škodo. Bolj kot je pričakoval, sta tudi vsebina in forma na odločujočem mestu ugajali, snov je spremenil brez škode, četudi nam je lahko žal, da so ostale štiri slike Avguštinovega življenja iz prvotnega osnutka neizvršene in škoda le, da ni cerkev še enkrat večja, da bi imeli še one štiri poleg teh, sedanjih. Ko se je delo začelo, je bilo negotovo le stališče vernikov. Kralj si je zamislil svoje delo v trdnem arhitektonskem okviru, ki ga je bilo treba šele ustvariti s tem, da je konstruktivne člene cerkvene arhitekture poslikal z videzom kamenite rustike in v sivi barvi te imitacije je naletel na edini odpor. Preveč »realizma« je bilo ljudem v tej rustiki in tu je sklenil umetnik edini kompromis s tem, da je sredi sivih lokov potegnil zlate črte. Z ene strani trditev, da je bil ekspresionizem preveč duhoven za naše mase, na drugi strani baš zahteva po neki idealistični rešitvi, stavljena od iste mase! Morda ni bilo povsod na Slovenskem tako; tam dol so ljudje res zelo plemenitega srca in njihova ljudska umetnost je bolj idealistična kot postavim na Gorenjskem. Kolikor ima Kraljeva umetnost idealističnih sestavin, vse so bile sprejete s hvaležnostjo; memento onim, ki so duhovni ekspresionizem v cerkvi a limine odklanjali in postali sokrivci, da je današnja umetnost bolj materialistična kot v polpreteklem času. Ne upamo se sicer trditi, da bi mogla postati cerkev ob drugačnem zadržanju vodilen umetnostni faktor, preveč pasivna je bila že predolgo njena vloga v tej stvari. Soodločala pa bi lahko; ne le v umetnosti, temveč tudi v drugih, vzporedno idočih kulturnih vprašanjih.

Kar je bilo možno v Strugah, bo možno tudi drugod. Sedaj, ko je nova cerkvena umetnost z lahkoto prestala svoj ognjeni krst, ne drži noben izgovor več. Treba je zlasti poudariti, da izgovor na neuko maso ne drži. To je izgovor onih, ki sebe precenjujejo, druge podcenjujejo, izgovor ljudi, ki ne morejo preko neke naučene, konvencionalne estetike, ki so jo pritirali tako daleč, da je postala pravcata dogma in vse, kar nastane izven nje, upor in pohujšanje. Kriza cerkvene umetnosti je prispela na višek. Če bo povsod ista dobra volja, ki je vodila v Strugah, bo sledilo nedvomno izboljšanje; če se odpor proti moderni cerkveni umetnosti ponovi, bo prepozno govoriti samo o krizi, prispela bo do popolnega propada, iz katerega dvig ne bo več mogoč. Dovolj je cerkev zamudila, dalje ne sme več iti s svojo rezerviranostjo. Danes se ne le naše estetsko občutje upira večini tega, kar pride vsak dan novega inventarja v naše cerkve, danes se upira temu tudi že naše religiozno čuvstvovanje. Preveč visoke pojme o verstvu, o vsem, kar je izraz nadnaravnih sil, ima moderni vernik, da bi mogel najti ilustracijo teh svojih pojmov in čuvstev v kiču, ki polni naše cerkve. Preveč živi moderni vernik v svetu, da bi mogel odpustiti svoji cerkvi, če bi se še nadalje upirala vsem pozitivnim kulturnim vrednotam, ki itak že nastajajo izven cerkve. Ni ta moderni

samo »izobraženec«, je tudi naš kmet in delavec. Dokazov je dovolj iz vsakdanjega življenja, kako vse naše prosvetno delo hira in se je jelo razvijati, kolikor ga je še aktivnega, izven uradnih prosvetnih organizacij. Na naše odre prodira Shakespeare v času, ko prinašajo listi od političnega dnevnika do »Mladosti« in »Vigredi« bombastične hvale o Andrejčkih, Zalah in Lumpacijih. Naši župniki nosijo domov v cerkve neokusne barvotiske in mavčne odlitke prav tako neokusnih kipcev; medtem iščejo ljudje z zanimanjem stikov z moderno umetnostjo v ne-cerkvenih listih in se cerkveni opremi oddaljujejo. V nepristni baročni retoriki reproducirani govori delujejo na mase kot fraze. Niso to nazori navdušenega pisca, to so izkušnje iz dela med Orli. Medtem ko gre pri nas razvoj svojo pot, se oddaljujemo od negibčnih voditeljev central. Kar je zadostovalo v Krekovih časih v naših knjižnicah in na naših odrih, to danes odbija, kar je lepšalo cerkev pred petdesetimi leti, je sicer ostalo lepo, odbija pa v sedanji reprodukciji, vzrasli iz senilnosti, ki je sedanost neče pripoznati. Zato je ta Kraljev čin, ki je poslal med maso visoko kvalitetno umetnino, lahko napoved boljših časov. Moderna umetnost v svoji socialni funkciji zmaguje; če ne bo zmagala v cerkvi, bo izven nje in proti njej.

Dajte naročnikom boljšo umetnostno vzgojo! Naj ne bo umetnostni pouk v semeniščih in na teološki fakulteti tu le zaradi lepšega, kot manj važen, postranski predmet. Naj one revije, ki prihajajo na kmete in v delavske kraje, ne zapirajo svojih predalov modernim umetniškim strem-ljenjem. Ne tožite o mlačnosti, če na vodilnih mestih ne znate naprej! Pa — brez zamere!

Dr. P. Roman L. Tomimec, O. F. M.

Dve imeni — ena misel

Dve imeni — ena misel.

Če govorim o imenih, moram pač poudariti, da imena niso morda samo zvok, samovoljna zaporednost vokalov in konsonantov, ne morda le slučajni priveski in etikete — temveč da so imena v glas oblikovan in izklesan duh: da, odkritja so in so še razodetja ter neredko simbol in znak in pečat celih razdobij in vekov.

Stanislav — Alojzij — dve imeni, dvoje temnih, južnih oči, dvoje jasnih slovanskih, dvoje mogočnih svetilnikov v temo svoje dobe in našega časa, dvoje glasnikov od renesanse materije, k renesansi vseoblikujočega duha.

Izrekel sem veliko besedo: renesansa ali prerojenje.

Proti koncu petnajstega stoletja — ko je bil tako imenovani humanizem na višku, in v začetku 16. so se vršili ogromni boji v duhovnem

svetu. Misel se je bojevala zoper misel, duh zoper duha. Vstal je Luter in začel oznanjevati očiščenj evangelij prostosti, ki je vodil v sužnost in kri ter razdejanje. Vstal je Hadrian VI., Pavel IV., Pij V., Gregor XIII., ki so uvedli reformo proti reformi, se polastili v vdanih sinovih cerkve: prižnice in tiska, akademij in znanosti, literature in filozofije in prepojili vse to z novim katoliškim duhom. Sever, ki je z uporom pričel, je dal najboljšega sina — Hadrijana VI. — da rano cerkvi Kristusovi zopet zaceli. Sever se je upiral, jemal katoliške cerkve, razdiral katoliške gradove, rušil samostane, izganjal redovnike in redovnice — vse v znamenju očiščenja evangelija. Marsikaj slabega je tedaj padlo, marsikaka navlaka je bila tedaj iztrebljena, toda zlata pšenica katoliške kulture je padala zaeno z ničvrednim klasjem. Čim bolj je sever hitel, da povsem pozabi na prvotne vrelce svoje kulture, tem bolj se je jug dvignil in v strogem življenju začel reformo srca in duha proti samoposvetni renesansi novo-oživljenih poganskih literatov, pesnikov in filozofov. In to prerojenje je bilo tako globoko, tako obsežno, tako plodovito, tako vseobjemajoče — da je poseglo ne samo v široko javnost, ne samo v državne naprave ali cerkvene ustanove, temveč oblikovalo je srca, kovalo je nove duhove, prerojene v Kristusu in evangeliju, vtisnilo pečat vsemu katoliškemu svetu. Za papeži, ki so živeli samo znanosti in lepoti, so prišli že omenjeni papeži, ki so živeli svetosti. Hadrijan VI. — v strogosti in resnosti, Pavel IV. je prinesel isto vnemo, ki ga je dovedla v strogi red Teatincev tudi na papeški prestol, Pij V. je ni odložil spokorne obleke in je noči premolil za cerkev božjo. Uvedel je na papeški dvor z vsem sijajem zopet skoro stoletje prezirano in zapostavljeno čednost, ponižnost. In Gregor XIII. je skušal to svetost, ki je začela vsepovsod cvesti, z najlepšim življenjem pri sebi in svoji okolici razžareti v čudežni cvet. In to prerojenje, ki je srce oblikovalo, je našlo od tedaj prejasen odmev tudi v literaturi in umetnosti, znanosti ter vedah. Kdor se hoče o tem uveriti, naj primerja samo pesmi Torquato Tassa z deli Ariosta, ali spomenike Leona X. s spomeniki Siksta V.

To so imena — ne povedo vsem istega in vendar je v teh imenih živa slika časa, je obseženega več, nego bi vam mogel tekom enega večera povedati. In še dva imena iz te dobe imamo, ki kakor plamenici svetita skozi stoletja v našo dobo, ki sta poosebljeni priči velike in globoke renesanse duha v katoliškem svetu — Alojzij in Stanislav Kostka, senatorjev sin, Slovan iz Mazovije. Nadarjen, ves mlad in svež kmalu doume svojo nalogo, ki mu je bistvena. Uči se vseh predmetov, od latinščine do materinščine, vseh od zvezdoslovja do matematike: nadvse pa mu je sveto geslo: »Ad maiora natus sum« — za višje sem rojen. Življenje se mu smehlja, ga mika, ga vabi, življenje poje svojo mamljivo pesem dan za dnem, prigovarja mu brat — on odpravi vse z enim samim smehljajem. Grozi mu oče, preudaren in računajoč senator — on odide, da posveti svoje življenje v novicijatu družbe Jezusove, zasledujejo ga, on ves veren zaupa v božjo pomoč, da dovrši svojo renesanso — prerojenje v duhu in

da postane luč in zvezda in svetilnik na visokem morju stotisočerim. Ljubi znanost humanistov, uči se z vnemo in ne majhnim talentom, višje ceni vedo svetnikov in renesanso duha. Sladka je pesem krvi in mlade strasti, slajša in opojnejša je zanj pesem lilij; močna je volja njegovih, očeta in brata — močnejši je kratki in lakonični: hočem — še ne osemnajstletnega. In sedaj je nam njegovo ime kakor plamen, kakor molitev, kakor pesem, kakor melodija neskončno lepega življenja in njegova edina misel: za višje sem rojen — si rojena ti — sestra izmed tisočerih, ti — bratec — izmed stotisočerih, nas spremlja vsepovsod.

In še eno ime je, ki nam pove in razkriva vse veliko prerojenje in mogočno valovje katoliške renesanse: Aloysius grof Gonzaga, sin lombardskega grofa Ferdinanda iz staroslavne rodbine Gonzagov. Če kje komu, smemo reči o Alojziju, da mu je bil svet in njega časti in sladkosti odprte in da bi jih lahko okusil do dna. Odličnost rodu je spremljalo bogastvo, bogastvo je spremljala velika nadarjenost in kot krona vsega tega so se pridružile res srečne okoliščine, da bi Alojzij lahko vse dosegel, kar je bilo dosegljivega. Skrbna vzgoja in menjava mest sta mu širila obzorje, dvorno življenje pri rodbini Medici mu ponuja dovoljene in nedovoljene užitke — pa gredo vsa mimo njega. Njegove temne, južne oči vidijo, pa ne za ta svet, gledajo, pa ne v svet. Oče ga uvaža v vednosti vojaških znanosti in strategije, on se vestno uči in misli pri tem na orožje duha. Oče mu pri vsaki priliki poudarja, da je plemič in da bo on dedič preslavnega rodu kardinalov, grofov, knezov in odličnjakov tega sveta — on sanja o božjem plemstvu. Oče mu polaga na srce, naj gleda, da bo obnovil in še bolj mogočen storil rod, čigar ime nosi — on misli na svoje prerojenje v duhu in resnici. Obeta se mu krona — on pa prosi sprva svojega sorodnika, ki je bil vrhovni predstojnik frančiškanov, da bi morda vstopil v njegov red — toda mati mu odsvetuje radi slabotnosti in vedno bolj se odloča, da dokonča svoje prerojenje v še mladem in vnetem redu jezuitov. Oče ga navaja k igri in turnirjem, on pa bere in se krepča z izreki svetnikov ter bere modrijana Seneko. Oče mu izbira neveste in vabi na svoj dvor odlične kontese ter princezinje — Alojzij je še otrok ves resen sklenil in zaobljubil ostati čist in sam. Očeta tarejo skrbi za rod in ugled in rast rodbine — Alojzij ponavlja svoj klasični: »Quid hoc ad aeternitatem« — kaj je to z ozirom na večnost.

Ali ni to resnična pomlad 16. stoletja — po zimi in propadu v 15.? ali nista to dva cvetova — opojno dehteča, ki ju ne rodi kraljev vrt? ali nista tu dve imeni — in ena sama velika misel novega pokolenja, novega rodu, nove katoliške renesanse — ad maiora natus sum — za višje sem rojen.

V apostolski veroizpovedi izrekamo dan za dnem globoke besede: verujem v občestvo svetnikov...

Občestvo svetnikov — to pomeni, da smo mi vsi, vi vsi, veliki in mali — za svetost rojeni, določeni, da rastemo v to občestvo svetnikov. »To vemo, da hočemo biti katoliški in ne samo tako se imenovati, kato-

liško delati in ne samo čuvstvovati, katoliško živeti in ne samo manifestirati. Pravo življenje je iz sebe, ni na posodo, je ustvarjajoče in se svobodno podreja skupnosti, katero s svojo rastjo obogatuje. Z nami, z vsakim izmed nas, raste občestvo svetih in mi z njim. Neskončno je kraljestvo istine, v katero moramo čedalje bolj vnikniti, se vedno bolj poglobljati, moralnih vrednot, ki se imajo uresničiti, oblik družabnega sožitja, ki se morajo udejestiti; in vse, kar je že dobrega, nujno teži po izpopolnjenju.«¹ Ne smemo zastati sredi pota, kakor otroci, ki so šli iskat deveto deželo in so na bližnji livadi ob potočku zaostali ter se igrali — volja do renesanse duha in volje, do popolnega prerojenja notranjega človeka mora biti v nas vsak dan vsa živa, vsa kreпка.

»Kako to izvršiti, pa je vprašanje ki ga Bog zastavlja vsaki dobi. Eno je gotovo: da je treba za rešitev te naloge odkritosrčnosti, da mora to, kar izpovedujemo, resnično biti tudi naša last, da vsako samo navidezno pripadništvo ne samo ničesar ne pomeni za dograditev božjega kraljestva na zemlji, ampak mu škoduje.«²

In je še gotovo: Bog daje mornarjem na visokem morju videti luč svetilnikov, trem modrim je poslal zvezdo spoznanja, mladini 19. in 20. stoletja, ki je blage volje, je poslal dve prejasni zvezdi — imeni Alojzij in Stanislav. Tudi v nas mora biti tista blaga volja, odkritosrčnost »in nepogrešno bomo našli pravo smer k najbolj daljnim ciljem, ki se kakor solnce skozi meglo skrivnostno svetlikajo pred nami.«³

Začel sem z besedo: Dve imeni — ena misel — rad bi končal z željo — globoko in iskreno — da bi vsa slovenska mladina — upanje našega naroda, doumela pomen in simbol teh dveh svetniških imen, doumela voljo prerojenja duha in bi tako smel reči: ne dve imeni — temveč sto in tisoč in stotisoč imen ter ena sama, velika, vseobvladujoča misel: Ad maiora nati sumus —

Za zvezde smo rojeni — sinovi in hčere božje — včeraj in danes in za vso zlato bodočnost!

Božo Vodusek

Etika in politična miselnost Slovencev

Ne bi govoril, če ne bi smatral tega v svojo dolžnost. Imam namreč občutek, in ne vem, če je samo moj, da je naše javno mnenje tako dušeče od hlimbe in laži, da postaja neznosno.

Vsaka politika ima svoje laži. Laž, ki me duši, je prav posebne vrste. Ljudje se je namreč dobro zavedajo in to v zaprtih prostorih tudi izrekajo, le javno se ji klanjajo kot resnici. Taka zavestna laž more in

¹ Fr. Terseglav v »Stični«.

² Idem, l. c.

³ Idem, l. c.

mora omajati v temelju politično moralo našega naroda in treba jo je razgaliti, da se to prepreči.

Ta velika laž našega političnega življenja je naše razmerje do srbstva. Imamo dvoje uradnih stališč: jugoslovansko centralistično in slovensko avtonomistično. Zlagani sta obe.

I.

Jugoslovanski ideal je, ustvariti iz najrazličnejših sestavnih delov naše države en narod istega mišljenja, istega čutenja, istih pravic in istih dolžnosti. Jugoslovanski ideal je ustvaritev ene same skupne narodne zavesti. Podlaga mu je slovanska misel v oni razlagi, ki hoče stapljanje malih edinic v velike v svrhu večje zunanje pomembnosti in moči. To je ideal v teoriji, ideal, ki molče predpostavlja enako pripravljenost vseh edinic k stapljanju. Taka teorija je ostala do l. 1918. Danes smo v devetem letu prakse. Ni bilo očitati Slovincu neetičnosti, ako je pred 1918 resno in nesebično mislil in delal na ustvarjanju tega ideala; danes moramo takemu očitati najhujši greh zoper etiko, greh zoper samega sebe (ako sta resnost in nesebičnost sploh mogoči, o čemer sodite prav tako dobro kakor jaz). Zakaj? Jugoslovanska teorija se je razbila ob resničnosti, ob neenakopravnosti velikega dela naše države, za nas Slovence ob neenakopravnosti nas samih, če hočete ljudi, ki stanujejo od Kolpe do Sotle. Rekel sem, da jugoslovanski ideal hoče enako mišljenje in čutenje, a tudi enake pravice in dolžnosti. Leta 1918. vse edince, ki sestavljajo našo državo, niso stopile vanjo z enakimi silami, da bi se enakopravnost ustvarila sama po sebi. Takrat je bila in je še do danes ustvaritev enakopravnosti in z njo podlaga jugoslovanskega ideala v rokah najmočnejšega, edino močnega, v rokah srbskega naroda. Vi vsi veste, kako je srbski narod odločil. On enakopravnosti ni dal in z njo jugoslovanskega ideala ustvarjati ni začel. Ker itak poznate krivice in neenakopravnosti, ki jih je slovenski narod pretrpel od prevrata, jih ne bom našteval, vendar je njih obstoj, njih veliko važnost treba naustrašeno in odločno poudariti. Krivice in neenakopravnosti, ki smo jih pretrpeli in jih trpimo dan na dan, bi morale biti v obraz vsakemu, ki si upa misliti in delati »jugoslovansko«. Kako je mogoče, da ljudje, ki propagirajo jugoslovanstvo, te krivice taje, jih enostavno nočejo videti in drugim videti ne dajo? Enkrat z vso jasnostjo priznane so namreč neusmiljena odsodba njihove misli. Kako ime zasluži moje ravnanje, ako ne le da krivice molče prenašam, ampak jih s svojo besedo in dejanjem sankcioniram? To je nečloveško samoponižanje, senca Petra Klepca, najgloblja žalitev mene samega. Politični program, ki zahteva od mene take žrtve: molčeče sprejemanje krivic in še hvala zanje, je nesprejemljiv, tak program je zoper dostojanstvo človeka. Tisti, ki nas hočejo prisiliti, so tujci ali valpti. Kajti, kako je mogoče, da govorim o enakem mišljenju in čutenju z onim, ki mi krivico dela, s tem, da obenem ne priznavam njegovega dejanja napram

meni za pravilno in pravično. To pomeni izkvarjenje jugoslovanskega ideala, porušenje njegovih predpostav o enakih dolžnostih in pravicah, tako da ostro nasprotuje človeškemu idealu svobode in samospoštovanja.

Propagiranje jugoslovanstva s strani Slovencev med Slovenci je netično, dokler od strani Srbov ni dana podlaga enakopravnosti. Edino ena pot bi bila etična: ne propagiranje med rojaki, ampak nasprotno med Srbi, kajti tam je ta ideja visokoetična, ker pomeni odrekanje nasilju. Sicer pa ste že sami slišali in tudi jaz sem imel priliko slišati nedavno Neslovenca, ki se je vmešaval v naše zadeve in se je drznil trditi, da je prav tako Slovenec kakor Srb in Hrvat. Ali nasprotno veste o kakšnem Slovincu, ki bi se upal z isto gesto trditi napram Srbom, da je ravno toliko Srb kakor Hrvat in Slovenec? Jaz ga ne poznam. Tisti redki med Slovenci, ki so se aktivno borili pred in med vojno za jugoslovansko idejo, morajo danes, ako so bili razlogi za njih boj res odpor proti krivici in želja za svobodo, nadaljevati danes svoj boj proti vsakemu, ki temu njihovemu stremljenju ne da do uresničitve, najsi je tudi brat, kajti pri krivici in nesvobodi se ne vpraša, odkod prihaja. Žalibog o takih Jugoslovanih v našem javnem življenju ni sluha in bati se je, da so se oni, ki nosijo to ime, ali plačanci ali pa po sovraštvu do rojakov zaslepljeni. Njih delo je pljuvanje v lastno skledo.

II.

Slovenski avtonomistični ideal je lastno politično kulturno in gospodarsko življenje Slovencev, ohranitev posebnega mišljenja in čutenja in posebne zavesti. Ta ideal gradi na krivice in neenakopravnosti, ki jih trpimo, vendar jih ne zavrača s primernim moralnim poudarkom. Mislim, da je v jedro zadet kot kompromisarski, vse preveč prirojen in premalo občuten. Dobro mi je označil neki prijatelj slovenske avtonomiste za ljudi, ki za pečjo sede in jokajo: »Pustite nam za božjo voljo živeti, saj smo tudi ljudje.« Povod neodločnosti slovenskih avtonomistov je gotovo strah pred »jugoslovanskim« očitkom anacionalizma in separatizma, ki visi neprestano nad njimi kot Damoklejev meč, in kar je najhujše, vstaja nadnje iz zgodovine kakor nad Macbetha duh. Naših slovenskih avtonomistov je zgodovine strah in sram, zato hočejo biti zdajpazdaj bolj papeški od papeža samega in proti svojim načelom tekmujejo v patriotizmu za njih idejnimi nasprotniki, dasi patriotizma ne more biti brez pravice; če pa se že ne zataje, prizanašajo iz strahu za svojo ohranitev laži jugoslovanski laži o našem razmerju do srbstva. Vendar je ta strah pred izigravanjem le povod njih neodločnosti. Zdi se, da je vzrok vse globlji, ne da ne marajo slišati o zgodovini le zato, ker bi jim trenutno politično škodovala, zgodovinske resnice nočejo slišati, ker z njo ne bi mogli živeti, to se pravi, vsekakor ne živeti tako komodno in malomarno kakor danes. Malomarnost, malo hotenje žrtev, in malo zaupanje v lastno moč sta globlji vzrok neodločnosti naših avtonomistov. To zadržanje sloven-

skih avtonomistov je najsilnejša opora velike laži, ona je najznačilnejša za naše javno politično življenje, kajti: ako so si tako zvali »Jugoslovani« izkvarili svoj ideal s sramotnim ravnanjem, to še ni najhujše, povsod se dobe plačanci in zaslepljenci, toda izneveriti se svojemu idealu, sklepati kompromise z lažjo, iz premajhne požrtvovalnosti, premajhnega zaupanja v svoje moči in to enodušno, ne da bi se oglasila živa duša, to je bridko slovensko, samo slovensko. Zato, ako hočemo, da bo slovenski narod živel, moramo seči s prstom v najglobljo in najbolj skelečo rano in ožigosati najprej ne zaslepljene ne prodane duše, ampak nje, ki sicer vedo, kaj je dobro in prav, pa se boje žrtve in zahtev na same sebe. To povedati in pokazati, smatram za svojo dolžnost, spominjajoč se izreka: »Ako ti ne bodo govorili, bo kamenje vpilo«. Mi, ki smo mladi, se ne bojimo resnice, le iz nje si obetamo procvita in napredka, dasi naj bi bila grenka in neusmiljena.

III.

Osnova lažnive igre med našima oficielnima stališčema, baza, na kateri se sploh more razvijati laž in potrpljenje z njo, je napačna interpretacija dogodkov l. 1918. Poznate jih pod imenom osvobojenje! Iz te označbe logično sledi, da smo danes svobodni, kar se tolikrat poudarja: »V svobodni narodni državi.« Kako se s to svobodo strinjajo krivice in neenakopravnosti, o katerih sem prej govoril, in ki jih vsi dobro poznate? Mislim, da čutite z menoj vred, da tu ni nekaj v redu. Označba osvobojenje je laž, katero pokorno ponavljamo za lažijugoslovanskimi valpti. Te obsodbe nikdar ni napisal nobeden izmed naših avtonomističnih listov: iz prej navedenih vzrokov so se vdali v začetku, odkoder izvirajo vse druge laži.

Ako smo odkritosrčni, si moramo priznati, da osvobojenje teži na nas s čudno silo, tem večjo, ker si je natančno razložiti ne znamo. Prišel sem do spoznanja, da izvira iz tega, ker smo bili sami tako malo na njem udeleženi. Od začetka naše politične zgodovine leta 1848. smo se navduševali Slovenci za vseslovansko misel in njej vzporedno južnoslovansko. Vedno smo sanjali o priključitvi našega malega narodnega telesa večjim slovanskim skupinam. Prepričan sem, da pri nobenem slovanskem narodu ni bila inteligenca tako vseslovansko orijentirana kakor ravno naša. Te sanje ob veliki slovanski državi pa so se čudno družile s pomanjkanjem vsakega zmisla za njih praktično izvedbo, mirno in samo po sebi umevno smo pričakovali ustvaritev tega ideala od kralja Matjaža. Mi Slovenci smo veliko sanjali in nič storili. Nasprotno: naša realna politika je šla s temi sanjami dostikrat navzkriž in tako se je zgodilo, da smo leta 1914. šli slepo v boj za Avstrijo brez vsake misli na realno ujedinjenje, kakor ga imamo n. pr. danes. Pa tudi med njimi, ki so na naše ujedinjenje mislili, jih je bilo le malo, grozno malo, ki bi zanj kaj žrtvovali. Šele v zadnjih letih svetovne vojne, ko je pričela pokati državna stavba, smo hiteli, začuden skoraj nad tako možnostjo, pozdravljali zarjo svobode, ki

se je pokazala na obzorju. In v jedru vsi enako, ljudstvo in inteligenca, smo pričakovali, da nam bo s koncem vojne vse dobro kar samo padlo v roke. Ljudstvo je sanjalo o odpravi davkov, inteligenca o vsesplošnih kulturnih in političnih pravicah, oboji o ljubezni in miru. Kolikor toliko politično jasno opredeljena je bila le inteligenca, dočim je ljudstvo kljub majski deklaraciji videlo v prevratu le konec vojne. Tako se je zgodilo, da smo se leta 1918. zatekli kakor nebogljani otroci izpod mačehovske roke Avstrije v materino naročje srbskega naroda, pričakujoč iz njihovih rok svobode in enakopravnosti. Odkoder smo ju pričakovali, v rokah srbskega naroda, ležita še dandanes naša svoboda in enakopravnost. In mi se nismo zavedli vse do danes: (1) Da svoboda in enakopravnost nikdar ne ležita v tujih rokah, ampak v lastnih, da njih zunanje ustvaritve nikdar dočakal ne boš, dokler jo ne boš občutil kot krvavo pravico, ki ti gre pred Bogom in pred ljudmi, kot neusmiljeno zahtevo vsega svojega bitja, ki jo moraš izpolniti ali pa poginiti, ker brez nje življenje ni mogoče; (2) da se svoboda in enakopravnost ne dasta doseči brez žrtev, kajti v naturi človekovi in narodovi sta egoizem in izrabljanje lastne moči in ta dva določujeta razmerje drugih narodov do lastnega, pa naj se imenujejo tuji ali bratski; (3) in kako, vprašam se, kako moremo sploh zahtevati odreke egoizma od drugega, sprejeti jo, ako bi bil tudi pripravljen k njej, ako najprej od samega sebe nismo zahtevali nobene odreke.

Dasi torej osvobojenje ni prineslo svobode in enakopravnosti, nas teži, zato, ker si moramo priznati, da je odgovarjala našim željam, priti s pomočjo drugih do njiju. Ako se ni tako zgodilo, toliko slabše za nas. Ne bomo pa napram osvobojenju nikdar prosti in nikdar ne bomo naši prave besede zanj vse dotlej, dokler se slovesno ne odpovemo našim sebičnim željam iz preteklosti in sedanjosti in nismo pripravljeni na žrtve. Kar nas v osvobojenju teži, je naša nepriznana sebičnost.

Osnova lažnive igre med našima oficielnima stališčema je laž o osvobojenju. To laž so dvignili brezčastni prodanci, podpirajo jo v prepород sebe, premalo verujoči slabiči, od sebe nobene žrtve zahtevajoči sebičnosti. V teh svojih podlagah je izraz slovenske politične miselnosti, ni od včeraj, ampak le nadaljevanje in rezultat poprejšnjega našega političnega udejstvovanja. Vendar se pogrešnost in neetičnost slovenske politične miselnosti ni še nikdar pokazala v tako grenki obliki, kakor to pot in nikdar si Slovenci nismo stali v taki zagati kakor to pot.

IV.

Ako je kaj moči v nas, moramo in bomo preokrenili. V ilustracijo slovenske politične zgodovine naj navedem srbsko politično zgodovino. V nasprotju z nami pri njih vseslovanska ideja in ideja priključitve ni igrala nobene vloge: najprej so osvobodili samega sebe in nikakor niso čakali na pomoč drugih, bratskih narodov; šele kasno se pojavi ideja

združitve in še o prevratu gotovo tri četrti srbskega naroda in inteligence niso mislile nanjo. Srbski narod ni sanjaril o kralju Matjažu, naturno je čutil potrebo osvoboditve in si je zgradil sam svojo državo. S tem je uresničil takoj spočetka svojega političnega življenja najvišji politični ideal: lastno državno obliko. Zato ga lahko po pravici imenujemo političen narod.

Zgled srbskega naroda, s katerim živimo v isti državi, nas uči, kaj nam je storiti. Naša notranja neenakopravnost izvira iz dejstva, da mi Slovenci še nismo političen narod, da še nismo spočeli najvišjega političnega ideala in edinega, ki mu ta naziv pristaja. Prvi konkretni korak k spremembi našega položaja in naše miselnosti je postavitve tega ideala, zadnji bo njegova zunanja uresničitve.

Lastna državna oblika je za narod enak ideal kakor za poedinca, osebna svoboda. Ona je za narod, kakor hitro se samega sebe zave, ravno tako nujna zapoved, samospoštovanja, kakor za poedinca. Ako je naš slovenski narod še do danes ni zasnoval, je to znak prevelikega zaničevanja, podcenjevanja in premale zahtevnosti do samega sebe. Če govorim o etiki in politični miselnosti Slovencev, podčrtujem etiko zato, ker je to pri naši naturi potreba. Kjer namreč drugi narodi vidijo krivico od strani drugih in instinktivno odgovorijo nanjo z odporom, vidimo mi le žrtev do samega sebe, ki jo tak odpor od nas zahteva. Ta naša natura je posledica tega, da smo majhni in številčno slabi ter vsled tega do danes vedno le služili drugim. In potem jemljemo to realnost, češ, saj nas je le poldrug milijon in zakrivamo z njo svojo etično pomanjkljivost. Vse govorjenje o realnosti pa nas ne more in ne sme spraviti preko spoznanja: da ako nas je tudi le poldrug milijon in ako nas bi bilo še desetkrat manj, nas nihče, niti sam Bog ne more odvezati zahteve, da če smo enkrat spoznali svoj krivični in hlapčevski položaj, vstanemo in se borimo in storimo vse, kar naša vest od nas zahteva. Kdor to občuti in ničesar ne stori, ga mora sramota ubiti. Lahko sicer ostanemo mrtvi, hladni in pred sramoto varni, ampak potem se nazivajmo odkritosrčno z imenom, ki ga zaslužimo.

Ko bo ideal lastne državne oblike sam po sebi rastle iz vseh nas, se bo vprašanje načina njegove uresničitve samo rešilo. Kako, je danes nejasno in nemogoče napovedati. V okviru sedanje države je edina rešitev v tem duhu federacija. Naj se zavedajo tisti, pri katerih je moč, da leži usoda naše države v njih rokah. Kajti če na naše zahteve po enakopravnosti ne bodo pristali, bodo sami porušili državo. Ker nikakor ne morejo zahtevati od nas, da bi se odrekli najosnovnejšim človeškim pravicam, istim, katere so sami nekoč zahtevali in jih danes uživajo. Priznati bodo morali, da ravnamo tako, kakor bi ravnali oni sami. Če jim je kaj za družbo dostojnih in ponosnih ljudi, bodo morali biti zadovoljni šele takrat, ko nas bodo morali spoštovati.

Politični ideal, ki o njem govorim, se ne more razviti na mah. Začel bo dobivati tal šele, kadar bo vsak izmed nas smotreno uredil vsako

svoje dejanje z ozirom na ta čin. Nikdar ob nobeni priliki ga ne smemo izgubiti iz oči in zatajiti ga za nobeno ceno. Mladi slovenski tovariši! Ni lahko, kar Vam priporočam. Ampak šele kadar se bodo našli med nami ljudje, pripravljeni prenesti za svoje človeško dostojanstvo najtežjo žrtev, če je treba, šele takrat bomo gotovi človeka vrednega in dostojnega življenja.

Joško Lampret

Od Biervillea - Panevropo - v novo vojno

Bliža se l. 1914. Pacifistični kongresi, pogodbe, Locarni vseh vrst; sedaj dobimo celo še balkanskega. Mirovna razsodišča, Društvo narodov v Ženevi s svojo mornarico, popolna razorožitev Francije, razorožitvene konference v Rimu, Ženevi itd. Stari generali, vojni ministri: Nitti, Painlevé, Hindenburg, ekskaizer Wilhelm — vse je danes pacifistično.

Ljudje božji, čudeži se gode!

Generali, vojni ministri, so si nataknili nove glave, montirali nove možgane, mesto vojaških epulet nosijo republikanske, pacifistične kokarde. Pacifizem je danes ideja, ki jo slišiš na vseh shodih, najpriljubljenejši predmet (tema) za napitnice. O pacificizmu bereš kilometrske razprave po naših planetnih žurnalih. Za pacifizem se navdušuje buržuj, za mir agitira oportunistični socialistični voditelj z obrobjeno ali profanirano parolo: vojna vojni, generalni štrajk itd.

Pa pravijo, da obstoja razredno sovraštvo! Poglejte, vi razredni borci, ali ni največja harmonija med razredi in stanovi ravno v pacifizmu! Pacifizem je ideja, ki hoče iz mrtvega stroja napraviti človeka, iz suznja svobodnega prebivalca tega s krvjo oškropljenega planeta. Čemu boj proti kapitalizmu? »Viribus unitis za pacifizem!« — t. j. danes geslo buržuazije, meščanstva in inteligence, parola oportunističnih delavskih voditeljev. Vsa znamenja kažejo, da živimo v dobi pred l. 1914. Kdo se ne spominja kongresov socialistične 1. in 2. internacionale v Parizu 1889, Brislu 1891, v Cürichu 1891, v Londonu in Stuttgartu 1907 in slednjič v Baslu 1912. Na vseh teh kongresih so bile en bloc sprejete resolucije, kot glasovanje proti vojnim kreditom, generalni štrajk v slučaju vojne itd.

Od Londona do Vladivostoka, od severnega tečaja do južnega se je razlival blagodejni balzam miru, se je razlegal glas »mir«, nobene vojne več, generalni štrajk, upor, revolucija, meščanska vojna.

Evropa je dosegla višek svoje »srčne kulture« in prispela na najvišji vrh civilizacije in sedaj sledi padec — visoko gori se utrga plaz in drči v pacifistično dolino Jozafat. — Konec srčne kulture, ki je ni bilo — polom civilizacije, ki je bila v topovih, briljirala na konicah bajonetov.

S civilizacijo so napolnili bombe, s civilizacijo so pobili 12 milijonov civiliziranih ljudi.

To je bil potres, ki ga še ni doživela naša zemeljska obla. To je bila ironija, ki jo človeštvo še ni slišalo, »Untergang des Abendlandes« — nicht nur des Abendlandes, sondern Untergang der Welt.

Priprave za svetovno morijo so bile izborne. Japonsko-ruska vojna l. 1903., bursko-angleška 1900-2, evropsko-armensko-kitajska ekspedicija, boksterski upor v Kitaju 1900. Od Stuttgarta do Basla niz neprestanih kriz, uporov, vojn, aneksij. Ta kapitalistični proces, zaključen s predigro svetovne morije — z balkansko vojno l. 1912. Vedno več kriz, vojaških prask in vedno večje navdušenje za pacifizem. Alfa in omega pacifizem.

Treščilo je kakor z jasnega in meščanski pacifisti so se zdrznili, spogledali in pomežiknili ter šli v boj za »domovino« ... V zaledje, v svoja letovišča in pisali debele foliante o pacifizmu za povojno »pacifistično« generacijo.

Pa zavedno delavstvo? Vsa trenutek je pričakoval delavec v plavžih in rudnikih, da dobi signal od visoke antene socialistične internacionale. Toda zaman je čakal. — Voditelji so šli v parlament v žepih z resolucijami Baselskega kongresa, v rokah pa glasovnico za nove vojne kredite. Parole: vojna vojni, generalni štrajk, meščanska vojna pa so pustili zunaj zaslepljenemu proletarijatu.

Posamezni klici so se slišali na zapadu in vzhodu, v Evropi in Ameriki. Toda ti klici so zamrli. Padel je Jaurés (danes ga francoski »pacifisti«, ki pobijajo Marokance, časte v Pantheonu). Odšli so za debelo in mračno zidovje vsi pravi borci za pacifizem. Buržuazija je sedaj lahko v miru ubijala, ropala in jurišala z blagoslovljenimi zastavami na sovražnika — na proletarijat.

Konec: 12 milijonov mrtvih, 247 milijard 129 milijonov dolarjev mednarodnega vojnega dolga, 20 milijonov živih skeletov in 20 milijonov nazadovanja v rojstvih, in da ne pozabimo, živa pacifistična ideja (meščanska).

Povojna slika.

Era pacifističnih kongresov. (Spremljava izvrstna.) 10 evropskih vojn in vojnih invencij od Versailleskega miru do l. 1924. — anglo-francoska intervencija v Rusiji, okupacija Poruhrja in Kölna; albanska ekspedicija. Vojne: turško-grška, grško-bolgarska. Reška afera z d' Annunzijem, italijanska okupacija Krfa. Upori v kolonijah, Sirija, Maroko, Kitajska itd. (Knjiž. rep. g. III, str. 7.)

P a k t i. Ves svet je zlepljen s papirnatimi pogodbami. Društvo narodov dela z velikansko vnemo za mir s tem, da dovoljuje Bolgariji zvišanje armade od 10 na 20 tisoč (za masakriranje delavcev in kmetov), da zbira statistične podatke o razorožitvi, in vse to v lepi pacifistični Švici iz

ljubezni do pacifistične ideje za borih 28 milijonov zlatih švicarskih frankov. To je prizor iz pacifistične Švice.

Praktična razorožitev evropskih velesil.

Evropa ima pod orožjem pet in pol milijona ljudi. V slučaju mobilizacije lahko vpokliče 18—40 milijonov vojakov. V evropskih ladjedelnih se trenutno gradi 90 vojnih ladij. Evropske velesile imajo 107 velikih križark, 1094 torpednih čolnov, 400 podmornikov in 10.000 aeroplanov. Tudi Nemčija ima svojo mornarico na Bodenskem jezeru. Po vseh laboratorijih se z mrzlično naglico vrše eksperimenti s strupenimi plini. Zračna eskadrila z 20 motorji, montirana s plinskimi bombami 2300 kg, bo uničila v najkrajšem času milijonsko mesto. (Prim. članek v 2. številu »Mladine«, Knjiž. rep. god. III, br. 1, in brošuro: »Der kommende Giftgaskrieg«.)

Plin je najhumanitarnejše orožje, ker je najbolj ефекtno in zato se plin ne more odstraniti z nobeno pogodbo. (Dr. I. Mils.)

Pa pravijo, da je znanost objektivna in nepristranska!

Nevarnost nove vojne je vsak dan večja — znak diplomatske vojne je znak fizičnega spopada. Kapitalizem ne more vzdržati svoje delne stabilizacije. Kolonijalni narodi vstajajo, proletariat je brezposeln. Statistični urad beleži pet milijonov brezposelnih, in kje so še ostali, ki niso navedeni. To pomeni gospodarski polom; za gospodarskim polomom pride vojna. Kaj delajo »pacifisti«?

Kongresi z vodenimi resolucijami, zveza kapitalističnih evropskih držav, mednarodni železni trust s 300 milijoni akcijskega kapitala, gospodarske konference v Londonu. To naj bi bila rešitev na gospodarskem polju.

Pacifistični kongresi in nič več...

Kako izgledajo pacifistični kongresi? Mladina je nositeljica vseh novih in važnejših pokretov, zato se bom omejil samo na pacifistične mladinske kongrese. Teh kongresov je bilo že po svetovni vojni šest. Največji po številu udeležencev kakor tudi po pompu je bil v Biervillu na Francoskem od 1. do 29. avgusta 1926. Sklicatelj in duša kongresa je bil znani pacifist Marc Languier, izdajatelj in urednik pacifističnega tednika »La jeune République«, veleposestnik, graščak in župan v vasi Boissy-La Rivière.

O kongresu naši slovenski časopisi niso mnogo pisali. Tuje časopise je pisalo o kongresu cele kolone. Izšla je posebna knjiga: »Die Tage von Bierville«, str. 247, Würzburg, Werkbundverlag.

Kongres so sklicali Francozi (Marc Languier). Oni Francozi, ki vodijo kolonijalne vojne z Marokanci, masakrirajo »uporne« Druze. Ali ni takšen kongres gola profanacija pravega pacifizma!

Kongresa se je udeležilo 5000 omladincev iz 30 držav. Nemčija in Francija sta bili najbolj polnoštevilno zastopani. Prišli so delegati iz Anglije, Indije, Kitajske, Amerike, Rusije (Tennenbaum), Bolgarije, Polj-

ske, Jugoslavije (Ivan Merz, Zagreb) itd. Francoska vlada je poslala svoje zastopstvo, sestojече iz justičnega ministra, vojnega ministra (!) Painlevéja in zunanjega ministra Sarrata. Kongresa sta se udeležila tudi dva generala, Verraux in Streicher, ter škof Charles Gibier iz Versailla. Največje ovacije pa so prirejali svetovnoznane pacifistu, bivšemu italijanskemu vojnemu ministru in rešitelju Italije od proletarske revolucije Francescu Nittiju (pisatelju kilometerskih razprav o pacifizmu; knjiga »Evropa brez miru«, »Mir« itd.).

Kongres se ni končal v popolnem soglasju. Nemci so odšli nezadovoljni. Dr. Nikolaj Ehlen, vodja nemškega katoliškega mladinskega pokreta, je propadel s svojo resolucijo proti vojaški obveznosti. Nemci pripravljajo nov kongres. Zastopniki kolonijalnih dežel so podali splošna poročila o položaju kolonijalnih narodov. Resolucije so bile tudi splošne. Resolucije so izdelale posebne komisije, ki so se omejile na tri glavna vprašanja, moralno, socialno in organizacijsko.

Nas bodo predvsem zanimala resolucije socialne komisije. Na prvem mestu se nahajajo predlogi za izboljšanje položaja inteligenčni omladini. Približno isti cilji, ki ga zasleduje naš SSLU (Svet slušateljev ljubljanske univerze). Na drugem mestu je bila resolucija delovne omladine. Predlogi so sledeči: Ratifikacija šestih mednarodnih del. konvencij o zaščiti mladostnih delavcev.

Osemurni delavnik za mladostne in odrastle delavce. Plačan 14-dnevni dopust. Posebna zaščita za mladostne delavke in matere. Predlogi za odpravo stanovanjske bede. Enotne strokovne organizacije. Vse zlo prihaja iz kapitalističnega sistema.

Te resolucije so simpatične in jih je treba samo pozdraviti. — Komisija za moralna vprašanja se je predvsem bavila z vprašanjem narodnih manjšin. — Reakcionarnost in pristranost se kaže v tem, da je bila sprejeta protestna resolucija proti boljševizmu, ki sta jo predlagala zastopnika republik Aserbeidzan in Georgije, ni se pa protestiralo proti pokolju v Maroku, Kitajski in Damasku. Zakaj ne? Angleži in Francozi.

Komisija se je bavila tudi z balkanskim vprašanjem in sedma točka resolucije se glasi: Šesti internacionalni demokratiški kongres konstatira, da je Balkan ognjišče novih vojn. O makedonskem vprašanju bo razpravljala posebna komisija.

O c e n a k o n g r e s a : Romantični, polovičarski, meščanski pacifizem. Sodelovanje militarizma in pacifizma. Lepo pobratimstvo! (Vojaška godba, vojaški šotori, generali.) Najbolj pa karakterizira kongres meščanskim pacifistom sicer zelo neprijeten incident. Policija je izgnala iz vasi Boissy-La Rivière anarhista, ki je širil protivojne letake. Župan te občine je največji pacifist sveta Marc Languier. Od takšnih kongresov, ki se vrše na gradovih, v senčnih parkih pod militaristično patronanco, ne moremo pričakovati drugega kot novo vojno. Dobro je ocenil kongres članekar v »Das Neue Volk« (Würzburg, Wolframstr. 3), glasilu nemških krščanskih socialistov, z besedami:

»Wir werden marschieren — wenn ihr uns wieder ruft, für euch, für euere Dummheit, euern Hochmut, für die Profitgier eurer Hintermänner zu sterben — wir werden marschieren, aber gegen euch.«

Panevropski kongres.

Namen biervillskega kongresa je bil navdušiti mladino za pacifizem. Kdo izmed mladih pa ni danes pacifist! Ni nobena težka naloga širiti pacifizem med mladino, ob petju narodnih pesmi, predstavah, banketih in govoriti o mednarodnem bratstvu, in še to po krvavi svetovni vojni.

Pacifizem je mogoč le, če se odpravijo oni gospodarski momenti, ki nujno vodijo v vojno. Kdor je za pravi pacifizem, mora biti proti sedanjemu načinu produkcije samo za trg. Ta pacifizem je pravi. Propaganda za ta pacifizem pa se ne vrši v romantičnih gradovih, na banketih, tudi ne z godbo, ampak s trdim delom med masami in z sistematičnim delom proti kapitalizmu.

Panevropski pokret nima tega cilja, zato tudi ni pacifističen pokret. Namen Panevropje je združiti razbite dele kapitalističnih držav, osnovati panevropski kapitalistični trust. Panevropa Coudenhove-Callergija je samo velikanski evropski vojni kompleks, proti kateremu se bosta borili Panamerika in Panazija. Radi tega so na panevropskem kongresu lahko govorile vse struje: od Kurt. Hillerja, zastopnika duševne aristokracije, pa do Seipla, voditelja korumpirane nemško-avstrijske krščanskosocialne stranke.

Ako se bo v Panevropi izkoriščalo 250 milijonov ljudi od koncentriranih in kot veriga sklenjenih panevropskih trustov in kartelov, tedaj bodo lahko ti milijoni čestitali Coudenhove-Callergiju in njegovi Panevropi.

Dokler bo obstojalo socialno vprašanje med posameznimi narodi, dokler bo vladal velekapital, kapitalizem ter razredni boj, ostanejo Društvo narodov, Panevropa i. dr. papirnati problemi.

Danes vladajo države in državna oblast proti ljudstvu in pravicam ljudstva. Ne sme pa vladati država, temveč ljudstvo, človek, človeštvo! Ne zveze držav, ampak zveze ljudstev.

Ne državniki, ki se sestajajo na banketih, konferencah, ampak ljudski zastopniki. — Kdor je proti delavskim in kmetskim masam, ta je proti pacifizmu in ta ne bo ustvaril Panevropje, ampak bo najboljši agitator za novo vojno. S kapitalistično Panevropo bo samo pospešena nova vojna, ki bo vojna s plini.

»Tedaj pa bo konec zgodovine človeštva. Zastor pade in Mefisto piše na njega s porogljivim nasmehom stavek: *Homo sapiens*, ime, ki si je nadjal človek sam, svest si veličine svoje modrosti, človek, ki je bil pa kljub temu tako neumen, da niti živeti ni znal.« (Woher der kommende Giftgaskrieg. Str. 8.)

Ritem

V nas je silna globočina. Večnostne vode pljuskajo od vzhodnega brega v zapadni breg. In v to nemirno morje so potopljene čudežni zvonovi. V davnih, davnih časih so zvonili človeku dobroto Gospoda. Ko pa se je človeku skrivil hrbet v nehvaležnost, so zvonovi padli iz tečajev na globoko morsko dno. In od takrat zvone iz daljnega dna, komaj slišno, kakor rahel, daven spomin.

Srebrni zvonovi udarjajo ob naše telo.

Kadar sedimo tihi in blaženi v objetju deževnih dni.

Kadar stegamo roke v trepet mesečin, v sladkost zarij, v neznano polnočno, v solčni smeh.

Kadar orjemo brazde, trgamo zrele sadove, poslušamo vrenje mošta, ziblremo deco.

Kadar rastemo v zvezde, objemamo zemeljsko oblo, poljubljamo večnost.

Kadar se sklanjamo v vonje rožmarina, v rdeč trepet mračnih katedral, v blesk belih teles.

Zvonovi se razmajajo in rastejo v prešerni vrtočlavi do kaotične radosti, kakor kita ptic, ki se razsuje v visoko sinjino.

Zvonovi se razmajajo in padajo v bridki in tegobni nemoči v mrak in žalost.

Taka je pesem današnjih zvonarjev: nemirna, vedno spremenljiva, padajoča iz višine v globino, iz globine v višino. Blazno radost skriva v sebi in boleš in nima v sebi teženja po enakovrednem prihodnjem trenutku. Nima v sebi rastoče duše, ki bi se klonila. Nima volje, uvidnosti in ljubezni. Zato nima ritma. Ritem pa je stalno uveljavljanje človekovega življenskega jedra. Ritem je večna luč človekovih neprestanih dejanj. Ritem je vibracija optimistično rastoče duševnosti.

V razkošnem vriskanju kaotične radosti ni ritma. Tam je zalet do nedoseženega vrhunca, ki nesoglasno zraste, pada in konča.

V tegobno razliti mavrici žalostno sanjajočega srca in ritma. Tam je samo ena in vedno ena niansa tožnega razpoloženja. Žalost je bogata in lepa, toda ubija srce. Ritem pa ga ne ubija, ker je mozeg življenja. Kjer srce ne zasluži večnostnega valovanja, tam ni zdravja, ni mladosti, ni veselega pričakovanja.

Živa zavest polnega življenskega ritma je gorko, trezno, radostno fantovstvo. Človek, kadar zasliši v sebi taje, enakomeren glas prečudno-znanega zvonjenja, vidi, da si dvignjen v zavestno sodelovanje v mozaiku svetovnega razvoja. Kadar si najbolj zdrav in od mladostne korajže pospeši korak, tedaj glas razkrili svoje peruti in zaplava v čist akord. Kakor spomin izpod domačih večernih rož pritrkuje in se ti zdi, da akord

trepeče enakomerno in da njegove blesteče peruti kažejo ognjeno pot. Naše duše kliče glas. Kadar pa pride v valovanjih življenja duša do zavesti, se prelije utripanje stvarstva vanjo in zazna ritem, ustvarjajoče in rastoče razpoloženje.

Naša duševnost pozna henološki princip, naše telo teženje po ritmu: človek po harmoniji. Disharmonija je tudi vabljiva, toda nudi žejnemu še večjo žejo. Vzbuja bolnost, razdražljivost, goji bolelost. Bolest je nenaravna, bolelost je blisk v svarilo pred viharjem.

Soglasje, skladnost razvezeta srce, osvobodita telo. Bistvo soglasja je vedno sveže utripanje ugajanja. To je zlata veriga, tiha in nevidna, ki cvete iz srca v srce. Čudovito prosto zadiha duša. Razpne se ji pogled v neznano celoto, ki jih je neizmerno in so postaje rajajočega ritma. Začutim v sebi organičnost rasti. Takrat ne poznamo kolebov. Takrat ni nobena avtosugestija tako lažnjiva, da bi nas sredi bolestne pestrosti upijanih in nam nadela masko na obraz. Dosti je namreč zvezanih rok, ogromno je nemočnih src. Kadar pa hočejo stopiti v krog udejstvovanja, se vprašajo: dovoljeno ali nedovoljeno, pravilno ali napačno. In ne vedo, da je to ozko in nizko poganstvo: slabo telo, omejena duša. Kajti vedno sveže se prelivajoče življenje vpraša: zdravo ali bolno, krepko ali slabo.

Težko je dejstvo, da smo v marsičem ogoljufani. Skozi vizije in legendarne grozote smo šli in skoraj pozabili, da nismo zdravi. Ob vsakem koraku se nam odpre v smeti zakopana vrednota. Skoraj blazno je, toda kruto resnično, da je dediščina, ki nam jo izročajo umirajoči, le fantom. Kdo nam je zapovedal prisluškovati tajnemu trepetanju v sebi? Ni bilo opore, ni bilo ravnovesja. Rastli smo in še rastemo neenakomerno, sunkoma. Toliko je bilo zorenja v nas, kolikor smo si pridobili v zvrhanih ekstremih življenjskega izkustva. Znova smo se zagnali, nato pa spet v otrpli grozi počivali. Enakomerne, plodovite rasti ni bilo. Ni bilo tistega ritma, ki bi nas ponesel kakor rajajoča vesela ali žalostna melodija skozi življenje. Toda ritem ni strah pred resničnostjo, ni nova krinka na obraz, ni omamen opoj. Ritem je hrepenenje, večno teženje nikdar utešene duše, ki gre v vedno nova razodetja, in koraka z jeklenim korakom iz nagonskih slutenj v nove trenutke, ki jih siplje Bog pred človeška bitja. Ritem je stalna volja po oblikovanju, nikdar mirno in nikdar zadovoljno srce.

V vsaki nedovršenosti je nekaj skrivnostnega. To je nemirno tih, nikdar utajljiv klic po prihodnjem trenutku. Kadar ta šumeč vodometa, ki sega po zvezdah, ugasne, dobi nepopolnost znak dovršenosti, popolnosti in nemirna duša okameni. Nepopolnost pa ni nikdar mrtva, bolj živa je od največje popolnosti. Kajti največja popolnost je največja neplodnost; oblika in redovitost se namreč izključujeta. Življenje rodi le brezoblična, svobodna misel. Njeno nemirno jedro vibrira v ritmu in išče razmaha vsakemu trenutku.

Vse naše bitje išče razmaha. Nikdar ugaseš plamen, vedno trepetajoč akord hočeta življenja, rasti, zorenja, trajanja in večnega objema. Telo raste v teženju, duša zori v hrepenenju. Vsaka zmožnost je v svojem bistvu nagnjena v aktivnost. Vsaka speča sila je poklicana v dinamičnost in v iskanje cilja. Vsa ta ogromna usmeritev enega samega bitja v harmonično rast in v zavest celote je ritem. Ta akt se izvrši med somernimi in skladnimi liki narave. Takrat, ko stopiš pred čista zrcala skrivnostno razgibane narave.

Iz pristnega naravnega življenja v zelenju in med razodetimi ugan-kami narave ostane v globini in v zakonih telesa neko valovanje; s početka tiho, potem vedno glasneje, ki se preliva v blažilni in urejeni vrsti tako čudovito, da pokliče v duši i v njenih zmožnostih sozvenenje in prinaša v svojih vibracijah obrise vedno novih likov.

Grem v rastoče polje, grem po cesti, poslušam drevje, zrem v obraze; povsod vstaja in valovi rastoč trepet. Boža srce, veje v lice, obliva razpoloženje. Odnekod gredo koraki, silni, dalini. Zavedam se jih, odpiram roke. Svež, pojoč slap buči enakomerno. Ne vem, kje mu je izvir, ne poznam struge, le življenje slišim, ki me vabi in mazili v romarja. Slišim utrip veselja. Življenju se razodeva pot. Moji koraki stopajo nanjo.

Ljudje, zaradi lepote soglasja, ki ga tajimo, ne bodimo krvniki. Ne ubijajmo tajnega slapa v sebi, ne ranjajmo svojih src z novimi prevarami. Naj se nam zahoče svobode, ne pijane in bolne, marveč zdrave, vesele, ki bo razgrnila pred nas smotrnost vsemirja in nam pokazala smer udejstvovanja. Nočemo trudnosti, nočemo omam, nočemo sanj, mi hočemo resničnosti, dejanj in soglasja.

Tisti, ki mu je dano, sliši danes prihajajoče korake. Ogromna sila zatajenega življenja in vezanih energij raste pod sponami, da pokajo. Rjavo železje se trga in lomi, kakor razpada zgodovinski sijaj tiranstva v strmečo grozo. Na vseh pouličnih oglih se danes bero evangeliji in cznanja prevrat. Mi pa slišimo samo prihajajoče korake. Ali eno vemo: da vstaja gigant in hoče svobode. Ta gigant je naše življenje, povezano z lažjo in hinavstvom, sito prevar in božanske samozavesti. Mi hočemo živeti, kakor nam šepčejo večnostna semena v nas. Najsijajnejša je svoboda, ki raste iz vsebinsko nujnih komponent duše in telesa. Dovolj je tesne, okrnjene, lažne in usodne vzgoje, ki se ogrinja v nedovoljenim plaščem božjega namestništva. Svobodna harmonija naše duševnosti je edino upravičena pod božjim nebom. Prihajajoči utrip bodočega dneva se bodo zlili v ritem rastoče resničnosti. In kadar bo naše življenje rastlo v ritmičnem soglasju, takrat bo tudi z vso silo zažejalo po semenu blagoslovljene bodočnosti.

Hranilnica kmečkih občin

Ljubljana, Dunajska cesta št. 32 — v hiši Zadružne zveze

Edini puplarno varen zavod kmečkih občin, kjer nalažajo tudi sodišča in občine denar nedoletnih, preskrbljencev, preklicancev, ustanov, ubožnih in drugih javnih zakladov, varščin, zapuščin itd. Hranilne vloge se obrestujejo najugodnejše, vezane vloge po dogovoru. Za varnost vlog jamči 21 večjih kmečkih občin-ustanoviteljc z vsem premoženjem in vso davčno močjo. Vlozne knjižice vseh drugih denarnih zavodov sprejema hranilnica kot gotov denar in se obrestovanje ne prekine. Vse davke vlog plača zavod sam. Spekulacija z vlogami izključena, ker je hranilnično poslovanje v smislu pravil pod nadzorstvom vladnega komisarja.

PRODAJALNA K. T. D. (H. Ničman) v Ljubljani priporoča iz svojega lastnega založništva prekrasne govore dr. M. Opeke (do sedaj 11 knjig), zelo primerne za našo inteligenco, po prav nizkih cenah, kakor tudi prepotrebno knjigo „Spoved malih grehov“, spisal P. Ph. Scharsch, priredil dr. Fr. Jerè, A. Čadež: „Most v življenje“, Silvin Sardenko: „Dekliške pesmi“ in druge. Dalje razne pisarniške potrebščine vedno na razpolago. — Postrežba točna in solidna.

Prava naša domača

Kolinska cikorija

je res izvrstna!

Salda-konte, štrace, journale,

odjemalne knjižice, šolske zvezke, mape, risalne bloke itd.

nudi po izredno ugodnih cenah

Knjigoveznica K. T. D. v Ljubljani

Kopitarjeva ulica 6, II. nadstr.